

Laajennetun kaakkoisen Keski-Suomen

(Hankasalmi, Joutsa, Konnevesi, Leivonmäki, Luhanka, Sumiainen, Toivakka)

toimintaryhmäohjelma

2001-2006

Maaseutukehitys ry

Paikallinen toimintaryhmä

Keskustie 41, 41520 Hankasalmi

Sisällysluettelo

1. Johdanto

2. Toiminta-alueen kuvaus

- 2.1. Lähtökohdat
- 2.2. Yritystoiminta
- 2.3. Alueen väestö
  - 2.3.1. Nuoret toiminta-alueella
- 2.4. Toiminta-alueen nelikenttäanalyysi
- 2.5. Nähtävyydet ja tapahtumat
- 2.6. Toiminta-alueen kylät
- 2.7. Alueella aikaisemmin toteutettu hanketoiminta

3. Toimintaryhmän rakenne ja yhteistyö

- 3.1. Kehittämissuunnitelman laatiminen
- 3.2. Kehittämissyhdistys
- 3.3. Avoimuus peruseriaatteena yhdistyksen toiminnassa
- 3.4. Alueen kuntien sitoutuminen toimintaryhmäohjelman toteuttamiseen
- 3.5. Yhteistyötahot

4. Ohjelman strategia ja toiminta

- 4.1. Strateginen lähtökohta ja tavoitteet
  - 4.1.1. Laadulliset tavoitteet
  - 4.1.2. Määrälliset tavoitteet
- 4.2 Toimintatapa ja hankevalinnan kriteerit
  - 4.2.1. Toimintatapa
  - 4.2.2. Hankeprosessi
  - 4.2.3. Hankekriteerit

5. Painopistealueet

- 5.1. (A) Alueelliset maaseudun kehittämishankkeet
  - 5.1.1. Toimintalinja: (A.1.) Maaseutuyhteisöjen kehittäminen
  - 5.1.2. Toimintalinja: (A.2.) Maaseutuelinkeinojen monipuolistaminen
- 5.2. (B.1.) Tekninen apu
- 5.3. Verkostoituminen

6. Yhteenveto: Ohjelman kustannukset ja rahoitus

7. Toiminnan ohjaus ja seuranta

- 7.1. Sisäinen seuranta
- 7.2. Ulkoinen seuranta

8. Päättyneen POMO -ohjelman arvioita

9. Ohjelman täydentävyys

- 9.1. Alueellinen maaseutuohjelma
- 9.2. Tavoite 2-ohjelma
- 9.3. Tavoite 3-ohjelma
- 9.4. Kalatalouden ohjausrahasto

10. Ohjelman merkityksestä toiminta-alueelle

1. Johdanto

Kaakkoisen Keski-Suomen toimintaryhmäohjelmassa vuosille 2001-2006 on mukana seutukunnan viiden kunnan, **Luhanka, Joutsa, Leivonmäki, Toivakka, Hankasalmi** lisäksi Äänekosken seutukunnasta **Sumiainen ja Konnevesi**. Toimintaryhmätyyppinen maaseudun kehittäminen tarkoittaa paikallisten asukkaiden aktiivisuuden ja oma-aloitteisuuden hyödyntämistä oman alueensa kehittämisessä. Asukkaat muodostavat yhteistyössä yrittäjien ja paikallishallinnon kanssa toimintaryhmän toteuttamaan omaehtoista, paikallisen tason aloitteista syntyvää kehittämistoimintaa. Toiminta-alue kuuluu EU:n tavoite 2-ohjelma-alueeseen.

Keski-Suomen maakunnan visio on:

Tiedolla ja työllä itsensä elättävä maakunta

Maakunnan tavoite 2-alueen strategia:

Alueellinen erikoistuminen investointien ja koulutuksen avulla

Tämän ohjelman toiminta-alue on muodostunut seutuyhteistyön, alueella toteutetun Pomo-ohjelman sekä toisaalta seutukuntarajat ylittäneen muun hankeyhteistyön pohjalta. Mukana olevat seitsemän kuntaa ovat pieniä, rakenteiltaan monin osin samantyyppisiä, osittain syrjäisen maaseudun kuntia, joissa kehittämisen lähtökohdat ja mahdollisuudet ovat samantyyppisiä.

Maakunnan kasvualat ja kasvukeskukset, erityisesti Jyväskylän seutu, hyödyntävät tehokkaasti myös ohjelmaperusteisen kehittämisen kehittämispanoksia. Kasvukeskusten kehittämisellä on voimakkaita heijastevaikutuksia koko maakuntaan. Maakunnan strategiavalinnan mukaisesti kehittämispanoksia tullaan kohdistamaan myös alueellisen erikoistumisen perusteella, jotta maakunnan kaikki vahvuudet voitaisiin hyödyntää ja maakunta kehittyisi tasapuolisesti.

Tavoite 2-ohjelma-alueille kohdistuvalla maaseutuohjelmalla on niin valtakunnallisesti kuin alueellisestikin valittujen toimintalinjojen mukainen painotus. Erikoistumisperustein valittujen painopistealueiden ulkopuolelle jää runsaasti kehittämiskohteita, joihin soveltuu erityisesti toimintaryhmätyyppinen kehittäminen. Toimintatavan ja ohjelman teeman sekä sen mukaisten painopistealueiden perusteella toimintaryhmäohjelmalle syntyy luonnollinen ja tosiasiallinen muita ohjelmia täydentävä tehtävä Keski-Suomessa. Tämän ohjelman merkitys korostuu erityisesti niillä tavoite 2 -ohjelmaan kuuluvilla alueilla, kuten kaakkoisessa Keski-Suomessa, jossa bruttokansantuote asukasta kohden on selvästi maan keskiarvon alapuolella ja edellytykset kuulua myös tavoite 1-ohjelma-alueeseen olisivat olemassa.

Kaakkoinen Keski-Suomi sekä Sumiainen ja Konnevesi ovat olleet väestöään menettäviä ja siten resurssiaan luovuttavia alueita. Työvoiman ulkopuolella on merkittävä osa väestöstä, jonka lisäksi työttömyys on edelleen huomattavan korkealla tasolla huolimatta yleisen talouskehityksen paranemisesta ja työttömyyteen kohdistetuista erityistoimista.

Kehityksen seurausilmiöitä ovat mm. alueidentiteetin ja vetovoimaisuuden heikkeneminen sekä paikallisten palveluiden väheneminen ja negatiivisen kehityksen kiihtyminen. Alue voi ajautua huonon kehityksen kierteeseen, jota on vaikea pysäyttää. Tämä ohjelma haluaa luoda alueelle tulevaisuudenuskkoa ja rakentaa tahtotilaa, joka antaa kehitykselle uuden suunnan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Ohjelman teemana on: *Toiminta-alueen asukkaiden elämän laadun parantaminen*. Laadukas elämä muodostuu työstä ja toimeentulosta, viihtyisästä asuinympäristöstä ja asukkaiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Painopistealueiksi on edellä mainituin perustein määritelty *maaseutuasuminen ja pienimuotoisen maaseutuyrittäjyyden edistäminen*. Tavoitteena on turvallinen ja viihtyisä asuinympäristö sekä kehittyvät toimeentulomahdollisuudet alueen väestölle. Ohjelman kokonaiskustannus ohjelmakaudelle 2000 - 2006 on 22 mmk, josta julkisen rahoituksen osuus on 18,75 mmk.

Alueen väestöpohja on noin 19000 asukasta ja se muodostaa hanketoiminnassa kokemusta omaavan, luontevan yhteistyöperustan toimintaryhmätyyppiselle kehittämistoiminnalle.

2. Toiminta-alueen kuvaus

2.1. Lähtökohdat

Toiminta-alue muodostuu Länsi-Suomen läänin Keski-Suomen maakunnan edellä johdannossa mainituista seitsemästä kunnasta. Aluetta voidaan kuvata kauttaaltaan maaseutumaiseksi, johon kuuluu ydinmaaseudun sekä paikoitellen syrjäisen maaseudun alueita. Alue ulottuu nauhamaisena Päijänteen ja Jyväskylän itäpuolella etelästä Luhangasta Päijänteen rantamia ja Rautalammin vesistöreitien varsia pitkin pohjoisessa oleviin Sumiaisten ja Konneveden kuntiin.

Pääliikenneyhteydet alueen sisällä ja alueelta eri puolille Suomea ovat hyvät. Paikallisteiden kunto sen sijaan on asukkaiden huolenaiheena jatkuvasti ja se vaikuttaa merkittävästi myös asumisviihtyvyyteen. Vesistöt antavat mahdollisuuksia koko alueelle ulottuvalle vapaa-ajan liikenteelle sekä osittain myös hyötyliikenteelle. Näiden merkittävä kehittyminen tarjolla olevia resursseja vastaavaksi on kuitenkin ratkaisevasti yhteydessä kokonaistalouden kehittymiseen ja teollisuuden logistisiin ratkaisuihin. Päijänteen ja Päijänne-Keitele -kanavan vapaa-ajan veneily odottaa vielä varsinaista läpimurtoaan. Lyhyt kausi ja veneilyn korkeat kustannukset rajaavat yksityisten veneilijöiden joukon suhteellisen pieneksi. Jyväskylästä toteutetut laivaristeilyt ovat yksityisen yrittäjän voimin kehittyneet merkittävästi ja kohdistuvat osittain myös tämän ohjelman toiminta-alueelle.

Maakunnan keskus, Jyväskylä, on noin yhden tunnin ajomatkan päässä toiminta-alueen syrjäisimmistäkin kolkista. Sumiainen ja Konnevesi liittyvät myös Äänekosken alueen vaikutuspiiriin ja toisaalta Joutsan ja Luhangan eteläisimmistä osista on asiointi- ja työmatkaliikennettä Hartolan ja Sysmän suuntaan. Hankasalmeilta suuntaudutaan osittain myös Pieksämäen suuntaan.

Jyväskylän seudun kasvu vaikuttaa toiminta-alueen kehittymiseen voimakkaasti. Erityisesti suuret kauppakeskusinvestoinnit heijastavat vaikutuksiaan laajaan osaan aluetta. Maaseutukuntien palvelujen säilymistä uhkaa väen vähenemisen ohella myös mm. maakuntakeskuksen voimakas palvelutarjonnan kasvu. Toisaalta Jyväskylä heijastaa myös merkittäviä myönteisiä vaikutuksia lähimaaseudulle työssäkäyntialueena sekä monipuolisena palvelu-, kulttuuri-, virkistys- ja koulutuskeskuksena.

2.2. Yritystoiminta

Maa- ja metsätalous on peruselinkeino, jolla on oma vaikutuksensa muihin elinkeinoihin, kylien elinvoimaisuuteen sekä alueelle tyypilliseen kulttuurimaisemaan. Perusmaatalouden elinvoimaisuus näkyy siten suoraan myös lähiympäristön monimuotoisena hyvinvointina.

Toiminta-alueen kunnat ovat selvästi keskimääräistä alkutuotantovaltaisempia. Elinkeinorakenteen alkutuotantovaltaisuus katsotaan yleisesti heikkoudeksi, mutta toisaalta harvaanasutuilla alueilla, joilla on vähän muuta tuotannollista yritystoimintaa, alkutuotannon merkitys korostuu paikoitellen ainoana elinvoimaisuuden säilyttäjänä ja on siten merkittävä vahvuus alueen kehittämisessä.

Taulukko 1. Elinkeinorakenne. Tilastokeskus 1998

Kunta	Maa- ja metsätalous	Jalostus	Palvelut	Muut
Hankasalmi	23,3 %	21,0 %	50,6 %	5,1 %
Joutsa	19,1	16,9	59,1	4,9
Konnevesi	25,6	13,9	54,8	5,7
Leivonmäki	19,8	31,6	44,1	4,5
Luhanka	33,7	18,6	40,9	6,8
Sumiainen	30,3	12,4	50,3	7,0
Toivakka	15,5	18,2	62,2	4,1

Maatilojen toiminnallinen tulos muodostuu pääosin maidon ja naudanlihan sekä jossain määrin myös sianlihan tuotannosta. Kananmunista ja viljan myynnistä saadut tulot ovat suhteellisen vähäisiä. Puutarhatalouteen ja luomuviljelyyn erikoistuneita tiloja on alueella useita.

Maatilojen varsinaisen toiminnan tulot ovat vähentyneet merkittävästi vuosien 1994-1998 välisenä aikana. Maatalouteen kohdistuneet tuet, metsätulot tai sivuansiot eivät ole kyenneet korvaamaan näitä menetyksiä. Koko alueella tulot ovat vähentyneet keskimäärin 13 %.

Taulukko 2. Maatilojen tulot mmk 1994-1998. Lähde Elintarviketieto 1999

Kunta	v.1994	v.1995	v.1996	v.1997	v.1998	%94>98
Luhanka	18,36	17,86	16,15	16,01	15,27	- 17
Joutsa	49,18	50,71	46,10	45,16	46,44	- 6
Leivonmäki	15,26	13,96	13,53	11,16	10,82	-30
Toivakka	20,92	20,16	17,73	17,51	18,03	-14
Hankasalmi	79,38	79,96	73,93	74,91	70,08	-12
Sumiainen	17,05	14,92	13,91	13,11	13,53	-21
Konnevesi	49,09	48,05	44,16	43,04	44,02	-11
Alue yhteensä	249,24	245,62	225,51	220,90	218,19	-13

Maanrakennus- ja kuljetustoiminta sekä metsäkoneurakointi ovat alueen raaka-ainepohjasta sekä maatalouden luomasta osaamisperinnöstä, usein aluksi sivuansioperusteisesti syntyneitä elinkeinoja. Myös maataloilille suuntautuva matkailu on nähty mahdollisena lisätulojen antajana. Maatilojen määrä vähenee mm. ikärakenteesta johtuen jatkuvasti ja toimintaansa jatkavat tilat arvioivat tilanpitoa toisaalta erikoistumisvaihtoehtojen lähtökohdista ja toisaalta tilaa monien erilaisten toimintojen kokonaisuutena. Paikoitellen tilakoko tulee myös kasvamaan.

Merkittäväntä pkt-yritystoimintaa ovat mekaaninen puunjalostus ja rakennustarviketeollisuus. Näistä suurimmat tehdasyksiköt ovat Hankasalmella, Leivonmäellä, Toivakassa ja Joutsassa. Alueelta löytyy yksittäisiä eri toimialojen pkt-yrityksiä mm. metallitoimialalta, joilla on vahvaa erikoistumista ja osaamista osavalmistuksessa ja alihankintatoiminnassa.

Alueelle sijoittuneista muista yksiköistä voidaan mainita Toivakassa oleva armeijan varikko, Jyväskylän yliopiston tutkimusasema Konnevedellä ja Ilmatieteenlaitoksen revontuliasema Hankasalmella.

Maakunnan liiton toimialapohjaisen kehittämisstrategian mukaisesti on toimintaedellytyksiä päättyneellä ohjelmakaudella parannettu matkailussa, käsi- ja taideteollisuudessa, metalli- ja puutoimialalla toimialapohjaisten kehittämishankkeiden avulla.

2.3 Alueen väestö

Työvoiman ulkopuolella on lähes 60 % alueen väestöstä, jonka lisäksi korkea työttömyys verottaa aktiiviväestön määrää. Yli 50-vuotiaiden osuus työttömistä on lähes 35 % ja nelinkertainen alle 25-vuotiaiden osuuteen. Nuorten työttömyyden ehkäisyyn on alueella kohdistunut tehostettuja toimia ja toisaalta nuoret ovat muuttohalukkaampia työn vuoksi kuin vanhemmat ikäluokat, mikä selittää osaltaan suuria tilastollisia eroja. Avoimia työpaikkoja ei alueella ole ollut viime vuoden lopun tilanteen mukaan juuri lainkaan. Alueen kehittymisen kannalta aktiivisten toimijoiden määrä on keskeistä. Työllisyystilanne heijastelee vaikutuksiaan myös muuhun toimintaan. Seudullisten ja kylätason toimijoiden osallistuminen luo perustan omaehtoiselle kehittämiselle. Vuosina 1997-1999 (2000) osassa aluetta toteutettu POMO -ohjelma on aktivoanut asukkaita laajasti kylätoimintaan ja omaehtoiseen kehittämiseen sekä vaikuttanut omalla painoarvolla myös työllisyyteen.

Taulukko 3. Työnvälitystilasto, Tilannekatsaus 29.12.2000

alue	työvoima	työttömät %	työttömät yhteensä	naiset	alle 25 -vuotiaat	yli 50 -vuotiaat	yli vuoden työttömänä olleet
Hankasalmi	2461	18,6	457	201	37	159	116
Joutsa	1907	15,6	298	146	23	113	57
Konnevesi	1416	14,3	203	74	15	78	72
Leivonmäki	501	19,4	97	45	15	29	20
Luhanka	384	11,5	44	20	2	15	6
Sumiainen	576	14,8	85	29	12	30	32
Toivakka	1005	16,5	166	99	10	69	61
yhteensä	8250	17,9	1350	614	114	493	364

Väestökehityksessä näkyy sekä yleinen valtakunnallinen kehityssuunta että paikalliset muutokset. Väestön määrässä ja rakenteessa tapahtuvat muutokset vaikuttavat voimakkaasti myös muihin rakenteisiin. Toiminta-alue on keskimäärin erittäin harvaan asuttua, joten alue on hyvin reagoitiherkä niin julkisiin kuin yksityisiin palveluihin kohdistuviin muutoksiin.

Harvaan asuttujen alueiden autoituminen entisestään, väestön ikääntyminen ja maa- ja metsätaloudessa toimivien aktiivitulojen väheneminen sekä toisaalta edelleen korkea työttömyys ja vähäiset työtilaisuudet vaikuttavat voimakkaasti alueen palvelurakenteeseen, kulttuurimaisemaan ja vetovoimaisuuteen.

Taulukko 4. Toiminta-alueen väestö ja ennuste vuosille 2010,2030. Lähde: Tilastokeskus

Alue	väestö 31.12.2000	pinta-ala km ² maa/vesi	asukasta/km ²	*ennusteet v.	
				2010	2030
Hankasalmi	5745	572/116	10,0	5781	5718
Joutsa	4250	491/165	8,7	4429	4384
Konnevesi	3217	515/166	6,2	3133	3010
Leivonmäki	1200	381/29	3,1	1214	1192
Luhanka	936	215/98	4,4	806	719
Sumiainen	1331	230/78	5,8	1387	1393
Toivakka	2368	363/51	6,5	2358	2304
Yhteensä	19047	2767/703	6,8	19108	18720

* ennuste laadittu 15.08.1999

Elinkeino- ja ikärakenne sekä perustutkintopainotteinen koulutustaso heijastuvat omilla painoarvoillaan keskimääräiseen tulotasoon alueella. Korkeamman koulutuksen edellyttämiä uusia työpaikkoja syntyy alueelle harvoin, joten koulutetut henkilöt hakeutuvat alueen ulkopuolelle töihin. Uudenmuotoinen joustotyö/etätyö ja mm. Jyväskylässä työssäkäynti antavat uusia mahdollisuuksia alueen elinvoimaisuuden säilymiselle ja siten perusteita tämän ohjelman yhden painopistealueen, maaseutuasumisen kehittämisen, valinnalle.

Taulukko 5. Tulot, koulutus ja ikärakenne. Lähde: Tilastokeskus Länsi-Suomen katsaus 1999, Suomi-CD 1998

kunta	tulot mk/hlö keskimäärin 1998	koulutus %-osuudet 1998-1999 perus keskiaste korkea(ml. Akk)			ikärakenne % 31.12.1999		
		0-14	15-64	65-	0-14	15-64	65-
Hankasalmi	74170	53	35	12	18	61	21
Joutsa	77379	53	34	13	17	62	21
Konnevesi	76924	53	34	13	17	62	21
Leivonmäki	73673	59	32	9	17	59	24
Luhanka	68163	65	25	10	13	58	29
Sumiainen	77028	54	33	13	18	61	21
Toivakka	78305	53	34	13	19	61	19

2.3.1 Nuoret toiminta-alueella

Alueella on toteutettu syksyllä 1999 yläaste- ja lukioikäisiin nuoriin kohdistettu kyselytutkimus, johon saatiin vastaukset 1074 nuorelta. Nuorten näkemykset omasta tulevaisuudestaan, maaseudusta ja sen mahdollisesta roolista heidän tulevaisuudessaan antaa tietoa, jota voidaan käyttää hyödyksi maaseudun kehittämistoiminnassa. Nuorten positiiviset kokemukset ja mielikuvat vaikuttavat osaltaan heidän ratkaisuihinsa koulutuksen ja työuran suhteen, parhaillaan tehtäviin tai tuleviin päätöksiin. Voidaan olettaa, että nämä kokemukset ja mielikuvat ovat mukana myös myöhemmin aikuisiässä tehtävissä mm. asuinympäristöä koskevissa ratkaisuissa. Tuolloin painottuvat ehkä erilaiset asiat kuin nuorena - omien lasten ja nuorten asuinympäristössä arvostetaan erilaisia asioita kuin nyt itse nuorena ollessa.

Suuri osa maaseudun nuorista uskoo maaseudun ja oman kotikuntansa kehittymismahdollisuuksiin. Kaksi kolmesta ilmoittaa viihtyvänsä hyvin nykyisessä kotikunnassaan. Maaseudun hyvinä puolina pidetään puhdasta luontoa, pienten yhteisöjen turvallisuutta ja rauhallisuutta. Myös peruspalvelut maaseudulla koetaan pääosin hyviksi. Nuorten mielipiteissä näkyy myös tarve rikkoa yhteisön liiallista rauhallisuutta mm. järjestettyjen tapahtumien ja tilaisuuksien avulla. Tällaisia nuorison esiin tuomia tapahtumia järjestetään mm. Joutsassa ja Sumiaisissa. Harrastusmahdollisuuksien osalta nuorten näkemykset ovat kaksijakoiset. Toisaalta kotikunnan tarjoamia harrastusmahdollisuuksia pidetään hyvinä - etenkin liikuntaan ja luontoon liittyvät harrastusmahdollisuudet - toisaalta suuri osa nuorista (40-50 %) pitää harrastusmahdollisuuksia pikemminkin huonoina.

Viihtyminen ja kotikunnan arvostus ei merkitse kuitenkaan pääosalle nuorista jäämistä nykyiseen kotikuntaan. Kotikuntaansa toivottavimpana asuinpaikkana tulevaisuudessa pitää noin neljännes vastaajista. Viidennes uskoo myös päätyvänsä asumaan nykyiseen kotikuntaansa. Koulutus, ammatti ja tuleva työpaikka näyttävät vievän monet maaseudun nuorista suuriin keskuksiin, pääkaupunkiseudulle ja maakuntakeskuksiin. Maaseudun (kotikunnan) tarjoamat työllistymismahdollisuudet eivät vastaa monenkaan odotuksia. Maataloutteen suuntautuneiden osuus jää huomattavan pieneksi ja kiinnostus maaseudun uusiin työllistämismahdollisuuksiin mm. etätööhön (35 %) ja matkailuun (20 %) jää melko vähäiseksi. Yrittäjyyttä omana uranaan pitävien osuus on melko pieni. Tulokset tältä osin antavat aihetta lisätä tietoisuutta näistä vaihtoehdoista (maataloudesta, yrittämisestä, etätöystä).

Maaseudun nuoret pitävät koulutusta tärkeänä väylänä työelämään. Kotikunnan nykyisin tarjoamia työllistymismahdollisuuksia pitää merkittävänä kolmannes vastaajista ja lukioon ehtineistäkin viidennes. Koulutustaan vastaavaa työtä ei valtaosa vastaajista usko löytävänsä kotikunnastaan ja niinpä 80 prosenttia vastaajista onkin valmis hakeutumaan muualle työhön. Yrittäjyyden edistäminen ja etätömahdollisuuksien kehittäminen ovat keinoja, joilla voidaan pyrkiä vaikuttamaan nuorten valintoihin työn ja asumisen osalta. Seudun ja lähialueen tarjoaman ammatillisen koulutuksen vetovoimaisuuteen (2-asteen), samoin alueen työmarkkinoiden houkuttelevuuteen olisi löydettävä keinoja.

Valtaosa maaseudun nuorista kokevat kotikuntansa ja maaseudun yleensäkin myönteisenä ja monet ovat myös halukkaita jäämään kotiseudulle. Tämän vaihtoehdon toteuttaminen vaatii toimia maaseudun perinteisten ja uusien alojen edellytysten luomiseksi. Luonnollisesti suurikin osa nuorista

hakeutuu opiskelun ja työn mukana muualle, mutta monille voi jäädä kaipuu palata kotiseudulle tilaisuuden tullen. Nuoret ovat melko passiivisia osallistumaan kotiseutunsa kehittämiseen. Nuorten aktivointi, ottaminen mukaan kotikunnan harrastusmahdollisuuksien parantamiseen ja oman tulevaisuuden tekemiseen toisi maaseudun kehittämistyöhön tuoretta, omakohtaista tulevaisuuden näkemystä. (Liitteenä Nuoret ja maaseutu - tutkimus 1999)

2.4. Toiminta-alueen nelikenttä-analyysi

Taulukko 6. Toiminta-alueen analyysi.

<p>vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> - luonnonvarat - kulttuuri -luontoympäristö, <i>vesistöt</i> -maa- ja metsätalous -mekaaninen puunjalostus -seudullinen yhteistyö -<i>hyvät</i> liikenneyhteydet (päätiät) -kasvukeskuksen läheisyys -nopea, joustava päätöksenteko -korkea työmoraali -maaseutumatkailu 	<p>heikkoudet</p> <ul style="list-style-type: none"> -elinkeinorakenne -alemman asteen tieverkon ja yksityisteiden heikko kunto -epäedullinen väestörakenne -ohut kehittämisen perinne -metsien ja luonnonvarojen heikko hyödyntäminen -matala koulutustaso -korkea työttömyys -lyhyt yrittäjyysperinne -markkinointitaidot
<p>mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> -väestön kasvava kiinnostus yrittäjätoimintaan -metsän ja luonnonvarojen hyödyntäminen -alkutuotannon jatkojalostuksen kehittäminen -nuorten yrittäjyys -vahva kotiseutuhenki -perinteiden vahvistaminen ja hyödyntäminen -luomutuotannon lisääminen -erikoistuotteiden lisääntyvä kysyntä 	<p>uhkat</p> <ul style="list-style-type: none"> -työpaikkojen väheneminen -väestön muuttaminen seudulta - kylien autioituminen -alkutuotannon voimakas supistuminen ilman korvaavia elinkeinoja -yksityisen ja julkisen palvelurakenteen jatkuva heikkeneminen -valtion toimenpiteet -kuntien rahoitusmahdollisuuksien heikkeneminen

Keskeisiä voimavaroja ovat luonnonvarat, kulttuuri ja luontoympäristö, maa- ja metsätalous peruselinkeinona, maatilat maaseutumatkailukohteina, kehittynyt infrastruktuuri, mikä tarkoittaa kohtuullisia yhteyksiä alueelta Jyväskylään ja pääkaupunkiseudulle sekä seudun raaka-ainevaroja hyödyntävä mekaaninen puunjalostusteollisuus.

Luonnosta, kulttuurimaisemasta sekä paikallisesta kulttuuritarjonnasta voimansa saava matkailu on muodostunut merkittäväksi elinkeinoksi alueella. Matkailualan yritykset näkevät tulevaisuutensa kaikkein valoisimpana ja odotettavissa olevat kasvuluvut ovat matkailussa alueen korkeimmat. Maaseutumatkailun edelleen kehittäminen nähdään alueella yhtenä tärkeänä painopistealueena mm. seutuohjelmatasolla.

Jyväskylän kasvukehitys lisää odotuksia myös lähimaaseudulle suuntautuvana kasvavana elämäspalvelujen ja lähimatkailun kysyntänä. Vapaa-ajan asuntojen kysyntä on lisääntymässä ja niiden ympärivuotisen käytön odotetaan myös kasvavan asumistason parantamisen myötä.

Vapaa-ajan asuntojen vuokraus ja huolto antavat tasaisen varman tuoton mm. maatilojen sivuelinkeinona ja tarjoavat rakentamisivaiheessa työtä talonrakennus - ja maanrakennusalan ammattilaisille ja lähiseudun kauppoille. Omistus- ja vuokrakesäasuntojen asukkaat lisäävät lähikauppojen ja muiden palvelujen kysyntää merkittävästi. Koko maakunnan vapaa-ajan asunnoista alueella on noin kolmannes.

Taulukko 7. Vapaa-ajan asunnot toiminta-alueella. Lähde Tilastokeskus (31.12.1996, 31.12.1998)

Kunta/vuodet	pinta-ala km ²	yksit. kesäas.		yrityskesäas.		yhteensä		kesäas/ km ²
		1996	1998	1996	1998	1996	1998	
Hankasalmi	688	1469	1490	27	91	1496	1581	2,3
Joutsa	656	1736	1748	32	127	1768	1875	2,9
Konnevesi	681	951	965	17	57	968	1022	1,5
Leivonmäki	410	449	426	10	33	459	459	1,1
Luhanka	313	646	609	27	69	673	678	2,2
Sumiainen	308	776	704	28	143	804	847	2,7
Toivakka	414	870	892	9	44	879	936	2,3
Yhteensä	3470	6897	6834	150	564	7047	7398	2,1

Vertailuvuosien välillä on tapahtunut merkittävä siirtymä yksityisistä kesäasunnoista yrityskäyttöisiin kesäasuntoihin.

2.5. Nähtävyydet ja tapahtumat

Toiminta-alueen nähtävyydet ja tapahtumat kuvastavat leimallisesti suomalaista maaseutua. Museot ja museokylät esittelevät entisaikaista asumista ja maanviljelyä työvälineineen. Kirkot ovat jokaisen kunnan merkittävimpiä nähtävyyksiä, paikalliskulttuuria esittelevien kohteiden ohella. Alueen taidegalleriat ovat kesäisin kulttuuriväen matkakohteina, joukossa myös valtakunnallisesti tunnettujen taiteilijoiden näyttelyitä. Historiallisena nähtävyytenä voidaan mainita mm. Luhangan Avosaassa sekä Joutsassa esiintyvät esihistorialliset kalliomaalaukset. Hankasalmen-Konneveden Kärkkäälä on oma esihistoriallinen aluekokonaisuus, missä erilaiset kulttuurikerrostumat liittyvät pitkällä aikavälillä yhteen.

Erilaisia kesätapahtumia järjestetään kunta- ja kyläkohtaisesti koko alueella. Vaikutukset ulottuvat lähinnä paikallisiin asukkaisiin ja kesäasukkaisiin. Muutamat tapahtumista ovat jo muodostuneet perinteitäkin omaaviksi kesätapahtumiksi ja saavuttavat siten myös laajemman

yleisön ja julkisuuden, kuten Hankasalmen Kihveli Soikoon -tapahtuma, Joutsan Joutopäivät, Konnevesi-päivät ja Sumiaisten sattumat. Kesäteatteritoiminta on perinteikästä ja erityisen merkittävää mm. Venekoskella ja Ruuhimäessä. Luonnonnähtävyyksinä mainitaan näköalapaikoilta avautuvat maisemat, maisematiet ja erilaiset luonnon muodostelmat. Erikoisempina voidaan mainita Suonteen maljakivet ja ehkä tunnetuimpana Haapasuon-Syysniemen luonnonsuojelualue Leivonmäellä.

Vapaa-aikaa voi alueella viettää luontoon liittyvien harrastusten parissa. Luontopolut tarjoavat vaihtelevia kohteita luonnossa liikkumiselle koko toiminta-alueella. Luontopolkuja suunnitellaan myös jatkuvasti lisää mm. yhdeksi kylien palvelumuodoksi ja niistä voidaan myös yhdistää erilaisia luontopolkujen verkostoja tulevaisuudessa. Alue tarjoaa myös metsästykselle ja kalastukselle hyviä mahdollisuuksia. Vesistöt kuten Päijänne sekä Päijänne-Keitele-kanava sekä muut Rautalammin reitin järvet ja joet, mm. seitsemän kosken koskireitti, tarjoavat laajat mahdollisuudet vapaa-ajan viettoon alueella. Liite 1: Osa alueen laajasta kulttuuri- ja luontokohteiden joukosta.

Edellä oleva nähtävyyksien ja tapahtumien sekä luontokohteiden esittely kuvaa tämän päivän tilannetta toiminta-alueella. Kuvaus antaa ohjelmatasolla mahdollisuuksia arvioida alueen vetovoimatekijöiden kehittämisedellytyksiä, vetovoimaisuuden merkittävyyttä ja kehityksen tuomia muutostarpeita. Näitä voidaan huomioida ohjelman painopistealueiden sisältöjen määrittelyssä.

2.6. Toiminta-alueen kylät

Kylätoiminta on alueella vilkastunut merkittävästi viimeisten vuosien aikana. Vapaaehtoistoiminnalle tyypillisesti aktiivisuus vaihtelee ajan ja paikan mukaan. Nuorisoseurat, maamiesseurat, maa- ja kotitalousseurat, pitäjäseurat ovat pitäneet yllä paikallista omaehtoista toimintaa vuosikymmeniä. Yhteisöllisen toiminnan ja oma-aloitteisuuden juuret ovat kuitenkin tätäkin kauempana satojen vuosien päässä asutuksen säilymisen ja jatkuvuuden perusehtona ja alueelta tänäkin päivänä tunnistettavissa. Tämän perinteen tiedostaminen antaa voimia myös tämän päivän omaehtoiselle kehittämistyölle.

Kylätason elinvoimaisuutta määrittää kylätoiminnan aktiivisuus ja erilaisten tapahtumien määrä. Toistuvat tapahtumat, kuten kesäteatteritoiminta osoittavat aktiiviteettitason vakiintumista ja osaamisen mukanaan tuomaa toimintavarmuutta ja yhä kehittyviä mahdollisuuksia. Kyläkoulu ja kauppa ovat elinvoimaisen kylän tunnusmerkkejä ja vahvuuksia myös kylän kehittämisessä. Luonto luo puitteet asumisviihtyvyydelle ja houkuttelee kylälle erityisesti kesäasukkaita. Kylän elinvoimaisuuden varmistajiksi voidaan summata: aktiiviset ihmiset, koulu, kauppa, luonto ja kohtuulliset liikenneyhteydet.

Toiminta-alueen kylissä kaikki edellä mainitut tekijät vaihtelevat ja luovat merkittävästi erilaisia kehittämisen edellytyksiä eri kylille. Hyvän ja huonon kehityksen kierteiden käynnistyminen korostuu ja samalla palvelutason ja viihtyvyyden erot kärjistyvät kylien kesken.

Taulukko 8.

Kyliä joissa on:	kyliä kpl
kauppa ja koulu	10
vain koulu	12
vain kauppa	-
ei kauppaa, ei koulua	16
kylätoimisto, monipalvelupiste	(15)
Yhteensä	38

Kylien rajat eivät ole mitenkään ehdottomat ja selkeät. Suuriin ja laajoihin kyliin kuuluu itse asiassa useampia pienempiä kyliä, jotka eivät kuitenkaan ole aktivoituneet esim. kylätoiminnassa siten, että olisivat profiloituneet omaksi kyläkseen.

2.7. Alueella toteutettu aikaisempi hanketoiminta

Alueella on toteutettu edellisen ohjelmakauden kehittämisvaroilla seuraavia hankkeita:

Taulukko 9. Alueen aikaisempi hanketoiminta

Hankkeen nimi	Kunta/alue
Särkien tehokalastus kannattavaksi	Hankasalmi
TAIKA-hanke, metsäpuiden taimikasvatus..	Sumiainen
Konnevesi-Sumiainen, maaseutuyritysten markkinointi	Konnevesi, Sumiainen
Esiselvitys Etelä-Konneveden luontomatkailun kehittämishankkeesta	Konnevesi
Sumiaiskylät -hanke	Sumiainen
Erä- ja luontomatkailun kehittämishanke ERÄTYS	Sumiainen, Konnevesi, Kaakkoinen Keski-Suomi
Ammattimaisen sisävesikalastuksen edistäminen	Konnevesi

Käsi- ja taidealan pienyritystoiminnan kehittäminen	Kaakkoinen Keski-Suomi
Kaakkoisen Keski-Suomen sahayritysten kehittämishanke	Kaakkoinen Keski-Suomi
Sumiaisten kirkonkylän kyläraitin ja sen ympäristön parantaminen	Sumiainen
Istumäen kyläyhteisön parantaminen	Konnevesi
Sirkkamäen kyläyhteisön kehittämissuunnitelma	Konnevesi
Osaavasti eteenpäin -oppimiskeskus	Kaakkoinen Keski-Suomi
Kaakkoisen Keski-Suomen POMO -ohjelma	Kaakkoinen Keski-Suomi
EPP -elintarvikealan pienyritysten palvelujärjestelmän kehittäminen	Kaakkoinen Keski-Suomi
Tietoteknisten valmiuksien edistäminen	Kaakkoinen Keski-Suomi
VERSO - verkostoidun osaamisen kehittäminen	Kaakkoinen Keski-Suomi
Teemamatkailu-hanke	Kaakkoinen Keski-Suomi
Kaakonseudun matkailun kehittämishanke	Kaakkoinen Keski-Suomi
MATKA, matkailun kehittämishanke	Kaakkoinen Keski-Suomi
Maaseudun palvelujärjestelmän kehittäminen	Kaakkoinen Keski-Suomi
Esiselvitys hankasalmelaisten maataloustuotteiden jatkojalostuksesta	Hankasalmi
Iso-Paja -projekti, syrjäytymisen ehkäisy	Kaakkoinen Keski-Suomi
Luomumarkkinointi-hanke	Kaakkoinen Keski-Suomi
Suosta Voimaa -hanke	Kaakkoinen Keski-Suomi
Hankasalmen työstudio	Hankasalmi
Kaakkoisen Keski-Suomen museokierros	Joutsa
Kymppikylät -hanke	Hankasalmi
Telematiikalla kilpailukykyä maataloilille	Joutsa, Leivonmäki, Luhanka
Kaakonseudun tietoverkkosuunnitelma	Kaakkoinen Keski-Suomi
Puualan PK-yritysten koulutus- ja kehittämishanke	Kaakkoinen Keski-Suomi
Hankasalmi Pidot 2000	Hankasalmi
Luhankalaiset tuotteet esiin-esiselvitys	Luhanka
Käsityöyritysten uudet materiaalit	Kaakkoinen Keski-Suomi
Metallitoimialan kehittämishanke	Kaakkoinen Keski-Suomi
KYLVI- kylien virtuaalinen toimintakeskus	Kaakkoinen Keski-Suomi

Monet mainituista hankkeista ovat olleet useampivuotisia kehittämishankkeita. Edellä lueteltujen hankkeiden lisäksi alueelle on kohdistunut useita maakunnallisia hankkeita.

3. Toimintaryhmän rakenne ja yhteistyö

3.1. Kehittämissuunnitelman laatiminen

Ohjelman laatimisen yhtenä lähtökohtana on ollut kaakkoisen Keski-Suomen Pomo-ohjelmasta saadut kokemukset. Ohjelmaa on toteutettu vuosina 1997-1999 (2000) ja se on kohdistunut Luhangan, Joutsan, Leivonmäen, Toivakan ja Hankasalmen kuntien alueelle. Omaehtoinen

kehittäminen on ollut erittäin merkittävää myös Sumiaisten ja Konneveden kunnissa. Uuden ohjelmakauden toimintaryhmäohjelman valmistelun käynnistyessä tehtiin yhteistyötarjous Sumiaisten ja Konneveden kunnille ja siellä vaikuttaville toimijoille. Mainitut kunnat liittyvät alueeseen sopivasti ja ovat jo olleet kaakkoisen Keski-Suomen hankeyhteistyökumppaneita erilaisten maaseudun kehittämishankkeiden yhteydessä.

Ohjelman valmistelusta on tiedotettu toiminta-alueen paikallislehdissä; Joutsan Seutu, Paikallisuutiset, Hankasalmen Sanomat, Laukaa-Konnevesi-lehti sekä Sisä-Suomen -lehti. Alueen kaikille yhdistyksille on lähetetty tiedote ja esitys paikallisten työryhmien perustamiseksi pohdiskelemaan ohjelman painopistealueita ja konkreettisia hanke-ehdotuksia. Yhdistyksellä on ollut myös ohjelmavalmisteluun liittyvää informaatiota ja keskustelua kaakkoisen Keski-Suomen alueella toteutetun kylien virtuaalisen toimintakeskus -hankkeen yhteydessä.

Toiminta-alueen yläasteiden ja lukioiden jokaisella luokalla esiteltiin toimintaryhmätyypistä maaseudun kehittämistä syksyn 1999 aikana, joten edellä mainittujen ikäluokkien kaikki nuoret alueella ovat saaneet tietoa ohjelmavalmisteluun. Samalla nuorille kerrottiin myös etätyöstä ja suoritettiin nuorisoon kohdistunut laaja kyselytutkimus.

Uuden ohjelmakauden toimintaryhmäyhteistyön rakentamiseksi asetettiin työryhmä, jossa oli edustettuna Pomo-toimintaryhmän hallituksen lisäksi toiminta-alueen kunnat, tuottajat, yrittäjät, nuoret, 4H-yhdistykset, kaakkoisen Keski-Suomen seutu ja Kaakonseudun oppimis- ja resurssikeskus Oy paikallisena täydennyskoulutusorganisaationa. Työryhmässä oli puheenjohtajan lisäksi 16 jäsentä ja sihteeri. (Liite 2)

Ohjelmatyöryhmän lisäksi ovat ohjelman rakentamiseen osallistuneet edellä mainitut paikalliset keskusteluryhmät, joita ovat muodostaneet kylätoimikunnat, yrittäjät, maataloustuottajat, 4H-yhdistykset, nuorisoseurat, työväenyhdistykset, maa- ja kotitalousseurat, luontoyhdistykset ja yksityishenkilöt. Ohjelmavalmisteluun on lisäksi kerrottu kymmenien eri tilaisuuksien yhteydessä ja järjestetty lukuisia erillisiä ohjelmavalmisteluilaisuuksia.

3.2. Kehittämisyhdistys

Toimintaryhmä rakentuu kaakkoisen Keski-Suomen alueella vuodesta 1997 alkaen POMO -toimintaryhmänä toimineen Kaakkoisen Keski-Suomen Elävät Kylät ry:n perustalle. Yhdistykselle on tehty sääntömuutos, jossa on huomioitu mm. toiminta-alueen laajennus Konneveden ja Sumiaisten kunnilla. Yhdistyksen uusi nimi on Maaseutukehitys ry ja sen kotipaikka on Hankasalmi vuosikokouksessa 30.03.2000 tehdyn päätöksen mukaisesti.

Uuden yhdistyksen hallituksessa on puheenjohtaja ja yhdeksän jäsentä sekä heillä henkilökohtaiset varajäsenet. Hallituksessa on edustus kaikkien seitsemän kunnan alueelta ja hallituksessa ovat edustettuina yksityishenkilöt, tuottajat/yrittäjät ja toiminta-alueen kunnat.

3.3. Avoimuus peruseriaatteena yhdistyksen toiminnassa

Toimintaryhmä varmistaa alhaalta ylös -lähestymistavan toteutumisen pyrkimällä aktiivisesti rakentamaan paikalliseen kumppanuuteen perustuvaa yhteistyötä toiminta-alueella ja saamaan toimintatavan edellyttämät eri tahot mukaan. Toimintaryhmän tavoitteena on liitteen 5 mukaisen kumppanuuden edellyttämän laajan edustavuuden tosiasiallinen saavuttaminen toiminta-alueella. Yhdistyksen jäsenmäärätavoite on 2 % väestöpohjasta eli vajaat 400 henkilöä. Jäsenmäärän lisäksi toiminnalle on keskeistä aktiivisten toimijoiden määrä sekä toisaalta ohjelman läheisyys ja helppo saavutettavuus. Yhdistyksellä on 82 jäsentä, joista yhteisöjä on 27 ja yksityishenkilöitä 55.

Muodostettu kehittämisyhdistys on avoin kaikille toiminta-alueen kehittämisestä kiinnostuneille yksityishenkilöille ja tahoille, jotka hyväksyvät yhdistyksen säännöt. Tämän peruseriaatteen laaja esiintuominen varmistaa osaltaan asukkaiden osallistumisen. Toimintaryhmä tavoittelee valituilla kehittämistoimenpiteillä pysyviä vaikutuksia ja pyrkii uudistumaan jatkuvasti kehittämistoiminnan osaamisen lisääntymisen myötä.

3.4. Alueen kuntien sitoutuminen toimintaryhmäohjelman toteuttamiseen

Toiminta-alueen kaikki seitsemän kuntaa ovat sitoutuneet osallistumaan ohjelmakauden rahoitukseen 20 % osuudella siten, että kunnat maksavat vuosittaisen kuntaosuuden kehittämissyhdistykselle ns. vuosittaisena kertasummana, mikä turvaa yhdistyksen autonomisuuden ja siten itsenäisen tarkoituksenmukaisuusharkinnan toteutumisen kehittämissuunnitelmaan liittyvien toimenpiteiden valinnassa. Julkisen rahoituksen osuus on ohjelmassa yhteensä 3 182 116 €, josta toiminta-alueen kuntien osuus 636 424 €. Kunnat ovat jo kuluvalle vuodelle varanneet ohjelman vastinrahoja mm. seutuohjelmatasolla. Toimintaryhmän hallitus edustaa koko aluetta ja vastaa siitä, että aluetta myös kehitetään tasapuolisesti.

Taulukko 10. Kuntien rahoitusosuudet

Kunta	asukasluku 31.12.2000	% osuus	Kuntaosuus € 2001-2006
Hankasalmi	5 745	30	190 725
Joutsa	4 250	22,5	143 044
Konnevesi	3 217	17	108 078
Leivonmäki	1 200	6	38 145
Luhanka	936	5	31 787
Sumiainen	1 331	7	44 502
Toivakka	2 368	12,5	79 469
Yhteensä	19 047	100	635 750

3.5. Yhteistyötahot

- * Alueen asukkaat
- * Toiminta-alueen kunnat
- * Maa- ja metsätalousministeriö
- * Keski-Suomen maakuntaliitto
- * T&E -keskus
- * Alueen työvoimatoimistot
- * Toiminta-alueen yhdistykset ja kylätoimikunnat
- * Kansalaisopistot
- * Kaakonseudun oppimis- ja resurssikeskus Oy
- * Jyväskylän Yliopisto/Taloudellinen tutkimuskeskus
- * Jyväskylän yliopisto/Tietotekniikan tutkimusinstituutti
- * Keski-Suomen metsäkeskus
- * Keski-Suomen Ympäristökeskus
- * Tuottajayhdistykset
- * Yrittäjäyhdistykset
- * Metsänhoitoyhdistykset
- * Toiminta-alueen paikallislehdet

4. Ohjelman strategia ja toiminta

4.1. Strateginen lähtökohta ja tavoitteet

Toiminta-alueen eri toimijoiden laajapohjainen yhteistyö on perusedellytys alueen ongelmien tunnistamisessa ja niihin liittyvien ratkaisujen löytymisessä. Toimintaryhmän rakentamisessa kiinnitetään sen vuoksi erityistä huomiota voimavarojen kokoamiseen yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Ohjelmaan liittyvät toimenpiteet pyritään valitsemaan siten, että niillä olisi mahdollisimman suoraviivainen ja välitön pyrkimys ohjelmalle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen.

Ohjelman teema: **Toiminta-alueen asukkaiden elämän laadun parantaminen**

Ohjelman tavoite: **Toiminta-alueen hyvinvoinnin ja elinvoimaisuuden lisääntyminen**

Visio 2006

Yhteistyössä eri toimijatahojen kanssa toiminta-alueen väestömäärä on saatu kasvamaan nykyisestä. Kylien

peruspalveluita on kyetty turvaamaan ohjelmakauden aikana kehitettyjen uusien toimintamallien avulla ja elinolosuhteita on parannettu kyläkohtaisten kehittämissuunnitelmien tavoitteiden mukaisesti. Toiminta-alue on pysynyt tietoyhteiskuntakehityksessä mukana ja siitä seurannut toimintaympäristön muutos on tuonut alueelle paluumuuttajiksi nuoria jousto/etätöiden ammattilaisia. Alueen eri toimialoille on syntynyt uutta pienimuotoista yritystoimintaa.

Strategia

Paikalliseen kumppanuuteen perustuvan yhteistyön avulla kartoitetaan kehittämistarpeita sekä toteutetaan harkittuja ja suunnitelmanmukaisia kehittämistoimia toiminta-alueella elämänlaadun ja viihtyvyyden edistämiseksi.

4.1.1. Laadulliset tavoitteet

Ohjelmalla halutaan lisätä elämän laatua, viihtyvyyttä ja työmahdollisuuksia toiminta-alueella. Lisäksi halutaan luoda toiminta-alueelle tulevaisuudenuskoa sekä yhteinen tahtotila oman alueen kehittämiseksi. Ohjelma kokoaa alueen aktiiviset toimijat ja käytettävissä olevat voimavarat alueen kehittämiseen. Ruohonjuuritasolla luodaan mahdollisuuksia muille organisaatioille toteuttaa kehittämistarpeitaan käytännössä.

Ohjelmalla pyritään lisäksi luomaan yrittämisen edellytyksiä, sillä pienimuotoisen ja yhteisöllisen yritystoiminnan edistäminen tukee ohjelman tavoitteita myös asumisen, viihtyvyyden ja elämän laadun kannalta. Kehittämistoimia kohdistetaan mm. uusien ratkaisujen löytämiseen kylien peruspalveluihin, uuden tyyppiseen yrittäjyyteen sekä itsensä työllistäjien/ pienyrittäjien yhteistyöhön ja toisaalta uuden palvelutarjonnan kehittämiseen erilaisiin luonto-toimintoihin.

Ohjelman pitkän ajan tavoitteena on, että ne jotka haluavat asua, elää ja tehdä työtä tällä alueella, voisivat myös tehdä sen kohtuullisessa määrin samoin edellytyksin kuin muualla Suomessa. Tämä merkitsee johdonmukaista kehittämispanosten suuntaamista alueen ongelmien ratkaisemiseen alueen vahvuuksia ja yhteistyötä hyödyntämällä.

Taulukko 11. Laadulliset tavoitteet alueen asukkaiden elämänlaadun parantamiseksi.

asuminen	yrittäminen ja yhteisöt
elämänlaatu lisääntyy asumisen ja viihtyvyyden lisääminen maaseudun elinvoimaisena ja asuttuna säilyminen ihmisten omaehtoisuuden lisääminen ympäristöstä huolehtiminen kasvaa luovuuden tukeminen	yrittämisen edellytysten parantaminen laaja yhteistyö tunnistaa ongelmat, löytää niihin ratkaisut yhteisöjen toimintaedellytysten parantaminen rahavirtojen kääntäminen (löytää lähteitä paikanpäältä ja tuoda myös muualta) toiminnan puitteiden rakentaminen ja kunnostaminen inhimillisten voimavarojen kasvu työkalujen käytön lisääminen nuorten innostaminen toimintaan ja yrittämiseen
nuoret	hallinto ja verkostoituminen
viihtyvyys, tyytyväisyys lisääntyy osallistuminen lisääntyy omatoimisuus lisääntyy elämänhallinta paranee harrastusmahdollisuudet lisääntyvät	ohjelman ja yhdistyksen tunnettuus lisääntyy kehittämistoiminnan osaaminen lisääntyy kehittämistoiminnan tarpeellisuus huomataan kehittämisilmapiiri paranee kuntia yhdistävä toimiva, myös tämän rahoituskauden jälkeen ihmisten välinen yhteistyö lisääntyy toiminnan täydentävyys laadukasta toimintaa

Tavoitteiden mittaus: Hankkeiden ilmoittamien indikaattoreiden pohjalta
 Kyselyt eri kohderyhmille
 Nuoret ja maaseutu -tutkimus v. 1999 ja v.2006

4.1.2. Määrälliset tavoitteet

Ohjelman määrällisiä tavoitteita asetettaessa on huomioitu ALMA –ohjelmassa käytössä olevat indikaattorit, joiden tavoitetaso on arvioitu ohjelmatasolla. Aktivointi- eli hallintohankkeelle on asetettu omat yksilöidyt tavoitteensa.

Taulukko 12. Ohjelman määrälliset tavoitteet.

Käytössä olevat indikaattorit ALMA –ohjelma (o, p, n, s)	Tavoitetaso 2001-2006:
Uudistetut työpaikat kpl joista naiset, miehet, alle 30 v.	4 2 2 1
Uudet työpaikat kpl joista naiset, miehet, alle 30 v.	2 1 1 0
Hankkeen aikana työllistyvät, htv naiset, miehet, alle 30 v.	30 20 10 0,3
Syntyvät uudet yritykset, kpl joista naisyrityksiä, kpl maatilakäytäntöisiä, kpl	5 1 3
Hankkeessa mukana olevat yritykset, kpl joista maatilakäytäntöisiä, kpl ohjelmapalvelu, kpl majoituspalvelu, kpl ravitsemuspalvelu, kpl muut, kpl	100 40 5 10 10 35
Yritysten saamat asiantuntijapalvelut, pv josta ryhmäneuvontaa pv yrityskohtaista neuvontaa pv	10 5 5
Montako taloutta hanke palvelee, kpl	300
Hankkeen tuotoksia (o)	
Kylien maisemanhoitosuunnitelmat, kpl	10
Laaditut kylien kehittämissuunnitelmat, kpl	15
kunnostettuja/säilytettyjä rakennuksia, kpl/m ²	20/3000m ²
Uusia rakennuksia, kpl/m ²	20/1000m ²
Aktivointihankkeen tavoitteet	
käsiteltyjen hakemusten määrä, kpl	110
rahoitettujen hankkeiden määrä, kpl joista esiselvityksiä kpl	100 8
ryhmän toimittamien lehtien lukumäärä, kpl joiden levikki, kpl	5 20 000
toiminnasta kertovien lehtiartikkelien lukumäärä, kpl	400
aktivointi- ja tiedotustilaisuudet, kpl	30
tilaisuuksiin osallistuneiden määrä, kpl joista naisia miehiä alle 30 v.	350 200 100 40
Muut omat tavoitteet	
hankkeilla saadut kylien uudet asukkaat, kpl	50
maallemuutosta kiinnostuneet taloudet, kpl	100
yhdistyksen jäsenmäärä, kpl	400

Jokaiseen kehittämishankkeeseen liittyy vaikuttavuusarviointia. Ennakoarviointi tehdään jo hankkeen

suunnitteluvaiheessa, kun tavoitteita asetetaan. Väliarviointina voidaan pitää tavoitteiden toteutuman seuranta väliraportoinnin ja maksatusten aikana. Loppuarviointina ilmoitetaan tavoitteiden lopullinen toteutuma loppuraportoinnin yhteydessä.

4.2. Toiminta ja hankevalinnan kriteerit

4.2.1 Toimintatapa

Yhdistyksen peruslähdekohta on paikalliseen omaehtoisuuteen perustuvan aloitteellisuuden hyödyntäminen toiminta-alueen ohjelman mukaisessa kehittämisessä. Yhdistys tiedottaa ohjelmasta laajasti alueellaan erillisen tiedotussuunnitelman mukaisesti, antaa hankevalmisteluun tarvittavaa teknistä tukea, huolehtii ohjelman tavoitteiden mukaisen rahoituskehityksen toteutumisesta sekä valvoo ja seuraa hankkeiden toteuttamista. Yhdistys huolehtii myös hanketietojen toimittamisesta eri hankerekistereihin ja huomioi hankevalinnassa sekä niiden toteuttamisessa ohjelmalle asetettujen tavoitteiden toteutumisen. Ohjelmaan kohdistetaan sekä konsultoivaa sisäistä arviointia että ulkoista arviointia.

Yhdistys pyrkii vaikuttamaan tavoitteiden toteutumiseen myös osallistamalla aktiivisesti erilaisten yhteistyöelinten toimintaan toiminta-alueella, maakunnassa ja valtakunnallisesti. Yhdistys järjestää ohjelman toteuttamiseen liittyviä neuvontatilaisuuksia ja seminaareja alueellaan.

4.2.2 Hankeprosessi

Yhdistyksen hallitus valitsee kehittämishankkeet hankearvioinnin perusteella. Hallitus voi käyttää apuna erillistä arviointiryhmää lausunnonantajana. Hallitus valmistelee hyväksymänsä hankkeet yhdessä hanketoteuttajan kanssa niin, että hanke voidaan esittää T&E -keskuksen ao. osaston edelleen arvioitavaksi. Puutteellisia, keskeneräisiä tai muuten kehnolaatuisia hanke-ehdotuksia ei esitetä T&E -keskukselle. Yhdistyksen hallitus käyttää hankevalinnassa tarkoituksenmukaisuusharkintaa, jossa keskeisenä valintakriteerinä on laadittu ohjelma tavoitteineen. T&E -keskus suorittaa hankkeiden laillisuusarvioinnin ja tekee sen mukaisen hankepäätöksen.

Ohjelman tavoitteet pyritään toteuttamaan kehittämishankkeiden avulla, jotka voivat toimia myös laajempina "sateenvarjohankkeina". Näillä voi olla myös yhteisöllinen, alueen eri elinkeinoja edistävä ohjelmatavoite ja sen mukainen suora yhteys eri rahoituslähteistä rahoitettaviin yksittäisiin kehittämis- ja investointihankkeisiin.

Kehittämishankkeiden yleisenä rakenteena pidetään hankkeiden yhteyttä kehittämiskohteen historiaan lähtötilakuvauksena, ongelmien/vahvuuksien kiteyttämistä, tavoitteiden asettamista ja niiden mukaista toimintaa. Ohjelmasta erillään olevia, selvästi kertaluonteisia toimenpiteitä ei hyväksytä ohjelman piiriin. Tarpeen mukaan suoritetaan ennen varsinaisen hankehakemuksen laatimista esiselitysvaihe, joka voi muodostua myös erikseen rahoitettavaksi pienimuotoiseksi esiselityshankkeeksi, minkä tulosten perusteella tehdään varsinainen esitys hankkeen toteuttamiseksi. Hyväksyttävälle hankkeelle laaditaan hankekohtainen tarkennettu toimintasuunnitelma ja asetetaan tarvittaessa ohjausryhmä.

4.2.3. Hankekriteerit

Hankkeiden tulee liittyä ohjelmaan valittuun teemaan ja siitä johdettuihin painopistealueisiin. Hankkeiden tulee olla myös toimintaryhmäohjelmaa koskevien lakien ja säädösten mukaisia. Hanketoteuttajien tulee kyetä täyttämään hankkeen toteuttamisedellytykset kokonaisuudessaan hankevalvonnan edellyttämällä tavalla.

Hankkeiden tulee olla:

1. toiminta-alueelle laaditun ohjelman mukaisia,
2. lähtökohdiltaan ja tavoitteiltaan realistisia ja toteuttamiskelpoisia
3. uskottavia ja panos-tuotos -suhteessa edullisia
4. toiminta-alueen ongelmiin pureutuvia ja/tai sen vahvuuksia ja mahdollisuuksia hyödyntäviä ja kehittäviä
5. työllisyyttä edistäviä
6. yrittäjyyttä ja uutta pienyritystoimintaa synnyttäviä
7. innovatiivisia, uutta luotaavia ja kekseliäitä
8. ihmisten välistä tasa-arvoa edistäviä
9. nuorten osallistumista vahvistavia
10. luonto- ja kulttuuriympäristöä parantavia sekä ympäristötietoisuutta ja -osaamista lisääviä sekä kestävä kehityksenperiaatteiden mukaisia
11. alueellisia vetovoimatekijöitä ja alueellista kulttuuria kehittäviä
12. maaseudun ja kaupungin välistä vuorovaikutusta lisääviä
13. yhteistyötä ja verkostoitumista edistäviä
14. tietoyhteiskunnan rakenteita ja osaamista kehittäviä
15. esimerkillisiä ja siirrettävissä myös muille alueille

Kaikkien toteutettavien hankkeiden tulee täyttää valintakriteerit 1- 4. Valintakriteerit 5-15 ovat hankevalintaa ohjaavia.

5. Painopistealueet ja toimenpiteet

5.1. (A) Alueelliset maaseudun kehittämishankkeet

Ohjelman teema: Toiminta-alueen asukkaiden elämän laadun parantaminen
Painopistealueet: Maaseutuasuminen ja pienimuotoinen maaseutuyrittäjyys

5.1.1. Toimintalinja: (A.1.) Maaseutuyhteisöjen kehittäminen

Maaseutuasumista kehittämällä parannetaan alueella olevan väestön asumisympäristöä ja palveluja ja luodaan edellytyksiä maallemuutolle. Mielikuva puhtaasta luonnosta, alhaisista asumiskustannuksista sekä maaseudun turvallisesta ja rauhallisesta elämäntavasta toimii luonnollisena vetovoimatekijänä erityisesti lapsiperheiden maallemuuttoon. Samanaikaisesti heikkenevät peruspalvelut, vuodenaikojen mukaan merkittävästi vaihtelevat kulkuyhteydet sekä paikoitellen jatkuvasti huonokuntoiset paikallistiet vähentävät mielenkiintoa maaseutuun. Tutkimusten mukaan työpaikka sekä peruspalvelujen saatavuus ja laatu sekä kulkuyhteydet ovat kuitenkin keskeisimmät asuinpaikan valintaperusteet.

Hyvään asumiseen liittyy myös vapaa-ajan toiminnot, viihtyvyys yleensä ja asukkaiden keskinäinen vuorovaikutus sekä erityisesti nuorten harrastusmahdollisuuksien ja virikkeellisen kasvuympäristön turvaaminen. Myös paikallisen väestön ja muuttajien välisen vuorovaikutuksen luonteva käynnistyminen on tärkeää. Maaseudun vapaa-ajantoiminnot tukeutuvat luontevasti luontoympäristöön, jolloin korostuu luonnon huomioiminen sekä suojelu ja sen mukaiset kevyet investoinnit ja toimenpiteet. Alueelle matkailijoita tuovat tapahtumat ja kohteet tukevat myös alueen asumisen kehittymistä ja lisäävät pääsääntöisesti myös paikallisten asukkaiden, erityisesti nuorison, viihtyvyyttä. Alueen erilaisten vetovoimatekijöiden suunnitelmallinen kehittäminen ja vahvistaminen ovat osa *Maaseutuasumisen kehittämisen* -painopistealueen toimenpiteitä.

Asumisympäristöön ja palveluihin kohdistuvien vahvuuksien ja heikkouksien arviointi tulee olemaan osa varsinaisia kehittämistoimenpiteitä edeltävää esiselvitystä. Kehittämishankkeen tulee aikaan saada tavoitteen mukainen muutos kohdeympäristössä ja/tai palveluissa. Tavoitellun muutostilan tulee näkyä selkeästi hankekohtaisessa toimintasuunnitelmassa.

Toimintasuunnitelma konkretisoituu perinteisen kehittämismallin kysymyksiin:

Missä tilanteessa olemme?

-> lähtötilanteen kuvaus ja ydinongelman määrittely

Mihin pyrimme?

-> tavoitteen asettaminen

Millä keinoilla pääsemme tavoitteeseemme?

-> toimintatavan ja keinojen valinta

Esimerkkejä kylätason aktiivisuuden kasvusta, muutoksesta ja uusista toimintatavoista

Tiemäärärahojen supistuminen pakottaa tielaitoksen priorisointiin, jossa toimenpiteet kohdistetaan ennen kaikkea päätieverkon sekä merkittävimmän teollisuuden tärkeimpiin hankkeisiin. Myös näiden yhteydessä on jo näkynyt vähäistä tehtävien siirtymistä mm. tienvarsien siisteyden ja muun kunnossapidon osalta paikallisille asukkaille. Osittain aloite on syntynytkin paikallisella taholla, kun on haluttu huolehtia kylän ympäristöstä myös laajemmin. On myös olemassa suunnitelmia, joiden mukaan mm. kevyenliikenteenväyliä ryhdyttäisiin rakentamaan paikallisten asukkaiden vapaaehtoistyöllä, kun tällainen väylä koetaan ehdottoman tärkeäksi mm. kylän lasten liikenneturvallisuuden vuoksi ja on tiedostettu, että hanke ei toteutuisi julkisin varoin.

Toimintaryhmäohjelmalla ei voida rakentaa laajamittaisesti kevyenliikenteenväyliä tai huolehtia tienvarsien siisteydestä. Paikallisten asukkaiden aktiivisuuden lisääntyminen on osoitus tahdosta kehittää omaa ympäristöään ja aidosta huolesta liikenneturvallisuuden osalta tilanteessa, jolloin yhteiskunta ei niistä voi huolehtia. Tiestön ylläpito ja liikenneturvallisuuden toteutuminen mielletään Suomessa laajasti kuitenkin yhteiskunnan tehtäväksi. Kylätason odotusten toteutuminen näiltä osin on silti epätodennäköistä ilman paikallista oma-aloitteisuutta.

Toimintaryhmäohjelmalla voidaan tässä yhteydessä tukea suunnittelua, toteuttamistavan kehittämistä yhteistyötahojen hakemista sekä kokeilevia pilotti -luonteisia toimenpiteitä ja siten helpottaa paikallisten asukkaiden tehtävää, jotta hankkeet toteutuisivat käytettävissä oleviin resursseihin nähden parhaalla mahdollisella tavalla.

Kyliä infrastruktuuriin kuuluu myös lähiympäristön erilaisten vapaa-aikaan ja jokapäiväiseen toimintaan liittyvien rakenteiden kehittäminen kyläläisiä mahdollisimman hyvin palveleviksi. Syrjäisen maaseudun sijaintia ja toiminnallisia etäisyyksiä tulee muuttamaan suomalainen tietoyhteiskunta. Ohjelmalla voidaan tukea toimenpiteitä, jotka edistävät osaltaan tietoyhteiskuntakehitystä myös maaseudulla.

Kaupungistuminen vaikuttaa kansalaisten luontokäsityksiin. Aktiivisimmat luontoihmiset valikoituvat omaksi ryhmäkseen. Osa kaupunkilaisista kohtaa luonnon erilaisten vapaa-ajan- keskusten ja järjestettyjen luontoretkien kautta. Kehitys on kaupunkimaiseen elämäntapaan liittyvä ja yleiseurooppalainen. Samanaikaisesti metsään ja maahan kohdistuu erilaisia toimia mm. Naturen ja muun luonnonsuojelun osalta. Mahdollinen kiinteistöveropohjan laajentuminen maa- ja metsätalousmaahan merkitsee olennaista muutosta maaomaisuuden käytön suhteen. Käyttömaksuista on jo esimerkkinä ratsu- ja ravihevosten tienkäyttömaksut sekä käyttöluvan alaiset moottorikelkkareitit. Edellä mainittujen kehityskulkujen toteutuessa voidaan ennakoida myös perinteiseen pohjoismaiseen jokamiehenoikeuteen kohdistuvia muutoksia keski-eurooppalaisen käytännön mukaan. On perusteltua olettaa, että maksullisille ohjatuille luontoretkeille tulee olemaan luontaista kysyntää maaseudulla ja siitä muodostuu maataloilille yksi toimeentulon lähde. Maatilat myyvät omiin metsiinsä erilaisia luontoaktiviteetteja tavanomaisesta luontoretkestä marjastukseen ja metsästykseen. (Ideariihi Konnevedellä, liite 7)

Yleisperiaatteena voidaan painottaa, että kehittämishankkeiden yhtenä valintaperusteena on niiden mahdollisuus saada aikaan tavoitteen mukainen muutos. Onnistuneet hankkeet luovat myös esimerkkejä, jotka on soveltavin osin mahdollisuus siirtää muille maaseutualueille.

Hankkeet voivat kohdistua esimerkiksi seuraaviin toimintoihin:

- * kyläasumisen ja vapaa-ajanasumisen kehittäminen
- * maallemuuton edistäminen, maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus
- * henkisen hyvinvoinnin ja jaksamisen edistäminen
- * kyläsuunnitelmien laadinta ja toteutus
- * asukkaiden aktivointi ja harrastusmahdollisuuksien kehittäminen
- * kulttuuriympäristön ja -toimintojen vaaliminen
- * ympäristönhoitotoimenpiteet
- * maisemanhoidon suunnittelu ja toteutus
- * osaamisen, verkostoitumisen ja yhteyksien kehittäminen
- * toimintaryhmätyön kehittäminen
- * alueellisten ja paikallisten vetovoimatekijöiden vahvistaminen
- * järjestetyt ja ohjatut luontotoiminnot (yhdistysvetoinen)

(A.1.) Talouskehys 2001-2006 asuminen ja nuoret	2 294 083 €
Alma	1 503 734 €
Kunnat	375 934 €
Yksityinen	414 415 €

Esimerkkejä nuoriin kohdistettavista toimenpiteistä

Toiminta-alueen nuoret pitävät kotiseudustaan, mutta eivät kuitenkaan osallistu laajemmin sen kehittämiseen. 4H-toiminta on monelle tuttua, mutta kylätoiminta ja kannanotot muuhun kehittämiseen ovat nuorille vieraampia. Kylätoiminta heijasteleekin hyvin myös ikärakennetta kylillä.

Nuorten osallistuminen vapaaehtoiseen toimintaan toteutuu luontevimmin nuorten ja toimintaryhmän yhteistyöllä. Ohjelmaperusteinen kehittäminen ei ole kuitenkaan nuorisotyötä, vaan nuorten ja kehittämisohjelmien yhteys löytyy ohjelman tavoitteiden kautta. Nuorten erityisryhmät on huomioitu mm. syrjäytymiseen kohdistetuilla ohjelmilla. Valtaosa nuorista on ohjelmatyön painopistealueiden ulkopuolella. Toiminta-alueen nuorille tulee turvata laajasti mahdollisimman hyvät lähtökohdat mm. opiskelua ja työelämää varten.

Tämä tarkoittaa nuorten tarpeiden huomioimista riittävän varhaisessa vaiheessa sekä koulutuksen tukemista erilaisilla täydentävillä ohjelmilla ja työssä oppimisella. Koulutuksessa voidaan huomioida omina opintojaksoina yrittäjyyskasvatus ja etätö/joustotyö, joita molempia voitaisiin toteuttaa yhteistyössä yritysmaailman kanssa.

Nuorten valmistuessa ammatteihin, ovat työelämän toimintatavat entisestään kehittyneet mm. tietoverkkojen käytön osalta. Kaakkoisen Keski-Suomen ja Äänekosken seutukunnilla saattaa tulevaisuudessa olla käytössä laajakaistainen alueverkko, joka mahdollistaa mm. etätö eli joustotyön entistä nopeamman kehittymisen ja laajenemisen sekä kuntien eri sektoreiden tehokkaan yhteistyön.

Toimintaympäristön muuttuminen tulee huomioida laajasti ja ennakoida tätä muutosta myös tämän päivän nuoriin kohdistuvassa ohjelmatyössä. Nuoret ovat joka tapauksessa toimijoina uudessa toimintaympäristössä.

Nuoriin kohdistuvat hankkeet voivat esimerkiksi olla:

- * työssä oppimista ja yrittäjyyskasvatusta
- * luonto- ja leirikoulutoimintaa kehittäviä
- * omaehtoista harrastustoimintaa kehittäviä
- * elämänhallintaa edistäviä
- * osaamisen kehittämistä kansainvälistymisen avulla
- * luovuutta ja innovatiivisuutta kehittäviä
- * kylätoimintaan perehdyttävää ja innostavaa
- * luonto- ja ympäristökasvatukseen liittyviä

Toimintalinjan (A.1.) mukaisia alustavia hanke-ehdotuksia vuodelle 2001:

Hanke	
Vesistön kunnostaminen	Nuorten työssä oppimisvalmennus
Luontopolku I	Autiotilakartoitus ja markkinointi
Luontopolku II	Maaseutuasumisen markkinointihanke
Nuorisotilan rakentaminen	Poikkitaiteellinen kulttuurihanke

5.1.2. Toimintalinja: (A.2.) Maaseutuelinkeinojen monipuolistaminen

Yritysten keskittäessä toimintaansa yhä enemmän kasvukeskuksiin ja niiden lähiseuduille sekä työpaikkojen vähentyessä maataloudessa, tulee korvaavia työpaikkoja luoda uusiin elinkeinoihin maaseudulla, jotta väestö voisi saada toimeentulonsa kotiseudullaan. Työpaikka kotiseudulla on keskeisin muuttoliikettä hillitsevä tekijä. Ohjelmalla tulee tutkia uusia tapoja työllisyyden ja yrittäjyyden lisäämiseksi.

Esimerkkejä työllisyyttä ja yrittäjyyttä lisäävistä toimenpiteistä:

1) Itsensä työllistämisestä solutuotantoon ja tuotantosolujen verkkoon

Teollisuustuotanto hakee jatkuvasti tehokkainta ja taloudellisinta tuotantotapaa. Viime kädessä tarkastelu kulminoituu palkkakustannuksiin, ja kun erot ovat merkittäviä, koko tuotanto siirretään halvemmän palkkakustannuksen maahan. Tätä ennen tuottavuutta on pyritty parantamaan maksimaalisesti. Tässä yhteydessä luonnollisesti palkkakustannusten osuudella lopputuotteen hinnasta on oma merkityksensä. Työvoimavaltaisessa tuotannossa on siirrytty erilaisiin tuotantotapoihin kuten solutuotantoon, jossa vastuuta on siirretty yhä enemmän työntekijöille ja vastaavasti yrityksen työnjohtoa on vähennetty. Solutuotantomalli pienentää suuremmankin yrityksen työntekijätasolla mosaiikkimaiseksi vastuullisten tuotantoyksikköjen joukoksi, jossa pieni ryhmä ja viime kädessä yksi työntekijä vastaa sille asetetuista tuotantotavoitteista.

Tämä toimintaryhmäohjelma pyrkii tutkimaan mahdollisuuksia lähestyä kuvattua solutuotantomallia ruohonjuuritason suunnasta; työttömän, yksittäisen työntekijän tai itsensä työllistävän käsityöläisen näkökulmasta ja kehittää sitä edelleen tuotantosolujen verkkoksi. Tavoitteena on työttömyyden katkaisu ja lisätulojen hankkiminen esim. käsityöläiselle tai maatilojen sivuelinkeinona. Kun siis teollisuudessa yritysten perinteistä tuotantotapaa kehitetään jatkuvasti ja vastuuta siirretään yhä enemmän ns. lattiatasolle, kootaan tällä ohjelmalla toiminta-alueelta mahdollisimman suuri joukko henkilöitä koulutautumaan ohjattuun tuotantoon, jossa he voivat toimia joko yksilöinä tai tuotantosoluna ja lopulta näiden muodostamana verkkona. Tuotteena voi olla tuoteaihiot, alihankintatyö tai lopputuote. Osallistuvien henkilöiden määrä ja suuntautuneisuus määrittää toimialavaliinnat. Lähtökohtaisesti voidaan olettaa yksiköiden kustannusrakenteen muodostuvan kilpailukykyisiksi.

Hankeelle muodostuu monitasoisia tavoitteita: ensimmäisenä on osallistuvan henkilön pienimuotoinen itsensä työllistäminen, joka tuottaa tavoitteena tuloja ja osaamista sekä motivoi henkilöä pyrkimään eteenpäin, toisena tavoitetasona on solutuotannon toteutuminen, joka perustuu yhteistyöhön ja vastuuseen tietyn tuotantokokonaisuuden laadusta, määrästä, kustannuksista, toimitusajoista jne., kolmantena tasona on tuotantosolujen muodostama tuotantoverkko, joka voi tuottaa lopputuotetta tai alihankintapalvelua. Toimintamalliin liittyy myös erilliset tuotannon markkinointiin kohdistuvat hankkeet.

Huomioiden toiminta-alueen tulotason, on perusteltua syytä uskoa, että alueelta löytyy riittävästi osallistujia esitetyn toimintamallin mukaisiin hankkeisiin. Kun tuotanto tapahtuu ensisijaisesti hankkeeseen osallistuvien lähiympäristön vapaita tiloja hyödyntäen, jäävät perustamisvaiheen kustannukset pienemmiksi kuin tehdasympäristössä. Voidaan olettaa, että hanke soveltuu erityisesti toiminta-alueen naisille.

Toimintamallin ensimmäisen vaiheen tavoitteena on kouluttaa toiminta-alueen henkilöitä teollisuuden tuotantokriteerit täyttävään valmistustapaan ja edelleen solutuotantoon. Toisessa vaiheessa henkilöitä koulutetaan soluista rakentuvan tuotantoverkon edellyttämään yhteistyöhön, markkinointiin ja brandin rakentamiseen. Hankkeeseen kuuluu myös jo koulutusvaiheessa hankittava henkilökohtainen kone/laite, jonka käyttökoulutus on keskeinen osa hankkeesta.

Hankkeen keskeinen tavoite on tuotantotoimintaan liittyvän ammatillisen osaamisen lisääminen ja lähinnä kotiympäristön toimintamahdollisuuksien parantaminen pienimuotoisen kone/laiteinvestoinnin kautta, solutuotantomallin soveltaminen ja näiden yhdistäminen toimiala- ja osaamis pohjaisiin yhteistyöverkkoihin. Esitetyn toimintamallin avulla pyritään kokonaisvaltaiseen ja johdonmukaiseen työllisyys- ja yrittäjyystavoitteen toteuttamiseen, mikä edellyttää luonnollisesti myös toimintatavan kehittämistä, jolloin sitä voidaan luonnehtia tässä vaiheessa myös pilot -luonteiseksi. Painottamalla keskeisiä kehittämisalueita ja toimintatavan kehittämistä luodaan toimintamalli, joka soveltuu kaikkien **itsensä työllistäminen -> solutuotanto-> verkostomainen tuotanto -toimintamallin** edelleen kehittämiseen siten, että malli voi toimia yleispätevästi uuden tuotannon synnyttäjänä maaseudulle. Toimintamallia on tarkoitus soveltaa mahdollisuuksien mukaan useisiin tuotantotoimintaa kehittäviin hankkeisiin toiminta-alueella.

2) Vanhat materiaalit & uudet tuotteet

Alueella on toteutettu Käsityön uudet materiaalit -niminen esiselvityshanke, jossa selviteltiin pajun, tupasvillan ja liekopuun käyttömahdollisuuksia sekä käsityöyrittäjien kiinnostusta. Mainitut materiaalit ovat kuitenkin vain pieni osa niistä mahdollisuuksista, joita tuottavat eri materiaaleihin liittyvät uudet tuoteinnovaatiot. Eri materiaaleihin kohdistuva tutkimus voi huomioida varsinaisten materiaaliominaisuuksien lisäksi myös tuotteeseen liittyvät design-mahdollisuudet, soveltuvuuden eri käyttötarkoituksiin, kaupallistamisen, pakkaustavat jne.

Ohjelman avulla voidaan suorittaa selvityksiä, tutkimuksia ja tukea toimenpiteitä, jotka edistävät maaseudun pienimuotoisen yritystoiminnan tuotekehitystä ja erilaisia tuotekokeiluja. Tässä yhteydessä huomioidaan ensisijaisena jo olemassa olevat tukimuodot.

3) Maaseudun uudet palvelumuodot

Maaseudun palvelutason arviointia suoritetaan pääsääntöisesti kylätason palveluja arvioimalla. Kirkonkylien palvelut ovat vähemmän uhattuina, joskin myös ne kohtaavat mm. kaupan osalta suurempien keskusten kovan kilpailun.

Yleisesti palvelujen tarjonta muuttuu kysyntätilanteen mukaan. Kyläkaupan palvelujen kysyntä jakaantuu paikalliseen ympärivuotiseen kysyntään sekä kesäasukkaiden täydentämään kesäajan kysyntään. Monin paikoin kesäasukkaiden ostot ovat erittäin merkittäviä kyläkaupan toiminnalle. Päivittäistavaroiden osalta kirkonkylien keskustoissa kaupan palvelut ovat paikoitellen lähes kaupunkien palvelujen tasolla, kun kylätasolla joudutaan tyytymään huomattavasti suppeampiin lajitelmiin ja valikoimiin. Kyläkaupan läheisyys ja hyvä asiakaspalvelu vahvistavat ostouskollisuuden säilymistä sekä kyläläisten että kesäasukkaiden keskuudessa. Kehittämismahdollisuuksia luovat asiakaspalvelun sisältö ja laajuus. Kyläkauppa on kyläkoulun ohella keskeisiä kylän elinvoimaisuuden säilyttäjiä ja siten myös elinvoimaisuutta osoittava mittari.

Väestömäärän muutokset ja ostokäyttäytymisen kehittyminen ennakoivat kehityssuunnan tilanteessa, jolloin mitään kehittämistoimintaa ja korjaavia toimenpiteitä ei tehdä. Seurauksena on helposti ennustettava kyläkauppojen ja siten myös kylien viimeisten palvelujen merkittävä väheneminen.

Tietotekniikan hyödyntäminen, uudet toimintatavat ja mm. kyläkauppojen kehittäminen siten, että niistä voisi syntyä yhä monipuolisempia, pienimuotoisia palvelukeskuksia luovat uusia mahdollisuuksia. Toiminnan monipuolistaminen tarkoittaa käytännössä sitä, että asiakasmäärien vähenemistä voitaisiin jossain määrin korvata useamman erilaisen palvelun myynnillä samalle asiakasryhmälle. Kun aikaisemmin asiakkaalle on tarjottu ainoastaan esim. päivittäistavaroita, uudessa palvelukonseptissa voitaisiin päivittäistavaroiden lisäksi tarjota mm. posti-, apteekki-, kuljetus-, pikapesula-, tietoverkko-, kylmäsäilytys- ja huoltopalveluja. Kesäasukkaille voi uusi monipalvelukeskus tarjota erikseen räätälöityjä palveluja niin kesä- kuin talvikautenakin. On selvää, että toiminnan laajentaminen ja monipuolistaminen lisää luonnollisesti työmenekkiä, mikä osaltaan myös määrittää kauppa/monipalvelukeskus -kohtaisesti toiminnan mahdollisuuksia.

Maaseudun palvelujen tarkastelu ja kehittäminen erityisesti kylätasolla liittyy suoraan tämän ohjelman teemaan *elämän laadun parantaminen toiminta-alueella*. Ohjelma antaa mahdollisuuksia toimintaryhmäohjelman hengen mukaisesti tutkia uusia toimintamalleja maaseutukylien palvelujen turvaamiseksi.

Maaseutuelinkeinojen monipuolistamisen edistämiseksi toteutettavat hankkeet voivat kohdistua esimerkiksi seuraaviin toimintoihin:

- * pienimuotoisen yritystoiminnan ja itsensä työllistämisen edistäminen
- * tuotteistamisen edistäminen
- * palveluelinkeinojen kehittäminen sisältäen monipalvelupisteet, telemaattiset palvelut, liikkuvat ja kiertävät palvelut sekä asiointiliikenteen
- * elinkeinotoimintaa tukevien vetovoimatekijöiden vahvistaminen ja kehittäminen
- * maaseutukulttuurin ja -perinteen hyödyntäminen taloudellisena voimavarana
- * järjestetyt ja ohjatut luontotoiminnot (yrittäjävetoinen)
- * sosiaali- ja hoivapalvelut (esim. kylien vanhuspalvelut)

(A.2) Talouskehys 2001-2006 yrittäminen	740 027 €
Alma	509 139 €
Kunnat	127 285 €
Yksityinen	103 603 €

Toimintalinjan (A.2.) mukaisia alustavia hanke-ehdotuksia vuodelle 2001:

Hanke	
Tuotanto-osaamisen kehittäminen ja verkostoituminen	Kyläkauppojen toiminnan kehittäminen
Tuotantotilaselvitys ja markkinointi	Tuottajien tuoretorin perustaminen
Uudet materiaalit -tutkimus	Maaseutumatkailu ja käsityöt

5.2. (B.1.) Hallinto

Hallinto sisältää toimistokulut, vuokrat, tilitoimistokulut, hallituksen kokouskulut, palkat, matkakulut, hankevalmistelukulut, koulutuksen, tiedotuksen, muut erittelemättömät toimistokulut sekä ohjaus- ja seurantajärjestelmän ylläpidon ja kehittämisen. Toimistohenkilökunnan määräksi on arvioitu kaksi henkilöä.

Toimistohenkilökunnan pääasialliset tehtävät ovat:

- paikallisten asukkaiden neuvontaa ja avustamista hankesuunnittelussa
- tiedottamista ohjelmasta, kehittämissyhdystyksestä, meneillään olevista hankkeista ja tuloksista
- yleistä hankekoulutusta ja toimijoiden aktivointia
- toimenpiteitä toteuttavien toimijoiden kouluttamista ja neuvontaa
- yhdistyksen jäsenhankintaa
- hallituksen kokousten ja vuosikokouksen valmistelua ja vastaavia sihteerin tehtäviä
- hankeneuvotteluja T&E -keskuksen ja muiden ohjelmatoteuttajien kanssa (hankkeiden siirrot)
- ohjelman seuranta ja tarkentamista vuosittaisiksi toimenpidekohtaisiksi toimintasuunnitelmiksi
- yhteydenpitoa yhteistyötahoihin
- ohjelman ja toimenpiteiden talouden seuranta ja toteutuksen valvontaa
- hankeseurannan järjestelmäkehitystä ja hankerekisterin ylläpitoa
- yhteydenpitoa muihin toimintaryhmiin Suomessa ja EU:n alueella

(B.1.) Talouskehys 2001-2006 hallinto eli aktivointi	666 024 €	n. 20 % kok. kehyksestä
Alma	532 819 €	80 %
Kunnat	133 205 €	20 %

5.3. Verkostoituminen

Omaehtoinen verkostoituminen

Yhdistys muodostaa toiminta-alueellaan verkoston, joka kokoaa ohjelman mukaisia toimenpiteitä ja toteuttaa niitä yhteistyössä kuntien sekä eri toimijoiden kanssa.

Kansallinen yhteistyöverkko

Yhdistys tekee yhteistyötä kaikkien muiden toimintaryhmäohjelmaa Suomessa toteuttavien kehittämissyhdystysten kanssa. Yhteistyötä tehdään myös seutu- ja maakuntatasolla toimivien järjestöjen, tutkimus- ja oppilaitosten sekä viranomaistahojen kanssa. Verkostoituminen ei aiheuta erilliskustannuksia, vaan on tapa toimia kehittämiskentällä.

6. Yhteenveto: Ohjelman kustannukset ja rahoitus

Ohjelman kokonaiskustannukset ovat ohjelmakaudelle 2001-2006 yhteensä 3 700 134 €, josta julkisen rahoituksen osuus on 86% eli 3 182 115 €. Alueen väestöpohjaan suhteutettuna on julkisen rahoituksen osuus 27,8 € asukasta kohden vuodessa. Kuntarahoituksen osuus on 20 % julkisen rahoituksen osuudesta eli 5,6 € asukasta kohden vuodessa. Ohjelman hallintokustannukset ovat noin 20 % julkisen rahoituksen osuudesta ja 18 % kokonaiskehyksestä. Kokonaiskustannuksiin yksityiseen rahoitukseen sisältyväksi laskennalliseksi vapaaehtoistyön arvoksi on arvioitu n. 4,5 % ohjelmasta eli 16 656 €.

Taulukko 13. Ohjelman kustannukset ja rahoitus

Toimintalinjat ja hallinto	ALMA €	Kunnat €	Julk. yht. €	% koko kehyksestä	Yksit. €	Yht. €
(A.1) Asuminen	1 503 734	375 934	1 879 668	62	414 415	2 294 083
(A.2) Yrittäminen	509 139	127 285	636 424	20	103 603	740 027
Yhteensä	2 012 873	503 219	2 516 092		518 018	3 034 110
(B.1) Hallinto	532 819	133 205	666 024	18	-----	666 024
Yhteensä	2 545 692	636 424	3 182 116		518 018	3 700 134
% koko ohjelmasta	69	17	86		14	100

Rahoitus jakaantuu alueellisen maaseutuohjelman toimenpiteisiin n, o, p ja s seuraavasti:

Taulukko 14. Rahoituksen jakaantuminen eri toimenpiteille

TL	% ohj.	Toimenpideselite	Alma €	Rahoitus yht. €
3 n	10	Maaseudun elinkeinojen ja maaseudun väestön peruspalvelut	255 309	370 013
3 o	70	Kylien kunnostaminen ja kehittäminen sekä maaseutuperinnön suojeleminen ja säilyttäminen (Huom! sisältää hallinnon 18 %)	1 787 165	2 590 094
2 p	5	Toimintojen monipuolistaminen maataloudessa ja sitä lähellä olevilla aloilla monimuotoisuuden tai vaihtoehtoisten tulolähteiden edistämiseksi	127 655	185 007
2 s	15	Matkailu ja käsityöelinkeinojen kannustaminen	382 963	555 020
	100	Yhteensä €	2 553 092	3 700 134

7. Toiminnan ohjaus ja seuranta

Toimintaryhmä huomioi jo ohjelman valmisteluvaiheessa painokkaasti myös toiminnan seurantajärjestelmän kehittämisen siten, että se voidaan ottaa käyttöön heti toiminnan alussa. Järjestelmä tuottaa toimintaryhmälle ja sen yhteistyötahoille, kuten kunnille seurantatietoa laadullisten ja määrällisten tavoitteiden toteutumisesta sekä toiminnan kohdentumisesta alueella valittujen indikaattorien mukaisesti ja alueen tasapuolinen kehittäminen huomioiden. Ohjausjärjestelmän rakenne määräytyy soveltuvien verkkokäyttöjen mukaan.

7.1. Sisäinen seuranta

Toiminnanohjauksen kehittäminen palvelee ensisijaisesti ohjelman käytännön toteuttamista hallituksen ja toimiston tasolla. Se tuottaa myös valvonnan edellyttämää informaatiota ja huomioi ohjelman toteuttamisen säädösten mukaisesti. Toiminnanohjaus palvelee ajantasaisesti ohjelman rahoittajatahoja. Yhdistyksen ylläpitämän sisäisen hankerekisterin tiedot ovat mm. alueen kuntien käytettävissä.

Alueella toteutettua Pomo-ohjelmaa arvioitiin hallituksen itsearviointina yksinkertaisen matriisin avulla. Siinä selvitettiin toteutettujen toimenpiteiden kohdentumista ja vaikutuksia ohjelman painopistealueilla. Vaikuttavuuden arviointiasteikko oli kolmitasoinen: toimenpide vaikutti suoraan, epäsuorasti, ei lainkaan. Todettakoon, että alueella toiminut Pomo-toimintaryhmä oli kaikista maan toimintaryhmistä ensimmäisiä, joka otti käyttöönsä matriisipohjaisen itsearviointimenetelmän. Tähän lähinnä laadulliseen ja ohjelman toteuttamisen ja toimenpiteiden ohjauksen kannalta merkittävään

kodeutumisen arviointiin voidaan helposti lisätä toimenpiteiden määrällisten tavoitteiden toteutumisen seuranta. Yksinkertaisuutensa vuoksi matriisimenetelmä on käyttökelpoinen arviointi- ja ohjausväline myös uuden toimintaryhmäohjelman sisäiseen seurantaan.

Matriisimenetelmässä on lisäksi laajat toteuttamismahdollisuudet, jolloin tarkastelu voidaan kohdistaa laadullisten ja määrällisten tavoitteiden lisäksi kustannusten ja vaikuttavuuden arviointiin sekä toimenpiteiden tarkasteluun painopistevalintojen ja toisaalta SWOT -analyysin vahvuuksien, mahdollisuuksien, heikkouksien ja uhkien suhteen.

Seurannan ja ohjauksen kannalta on tärkeää saada mahdollisimman selkeää ja yksiselitteistä tietoa helposti ja nopeasti. Liian monimutkaiset seurantajärjestelmät eivät palvele samalla tavalla ohjelman aikaista toiminnanohjausta. Ohjelman toteuttaminen tuottaa runsaasti tietoa, joita voidaan käsitellä monin tavoin jälkikäteen mm. eri tutkimuksissa. Ohjelman aikaisen sisäisen seurannan keskeinen peruste on toiminnanohjauksen tukeminen siten, että ohjelmalle asetetut tavoitteet saavutetaan. Sen vuoksi toiminta edellyttää jatkuvaa ja ajantasaista sisäistä arviointia, jota toteuttaa yhdistyksen hallitus matriisimuotoisena itsearviointina. Sisäinen arviointi kohdistuu jatkuvana koko ohjelmaan sekä erillisenä toteutettaviin toimenpiteisiin hanketoteuttajan toteuttamana. Hallitus laatii yhtenäiset toimenpidekohtaiset seuranta- ja arviointimenetelmät.

Hankerekisteritiedot toimitetaan valtakunnalliseen Hanke 2000-rekisteriin, josta ne siirtyvät FIMOS-rekisteriin.

7.2. Ulkoinen seuranta

Yhdistyksen hallitus valitsee ohjelman ulkoista arviointia varten puolueettoman henkilön, joka arvioi ohjelman toteuttamista vuosittain erikseen laadittavan arviointisuunnitelman mukaan. Ulkoisen seurannan ja siihen liittyvän arvioinnin tehtävä on tukea ohjelman toteuttamista ja sille asetettujen tavoitteiden saavuttamista sisäisen arvioinnin tavoin, mutta tuoda arviointiin mukaan puolueeton, ulkopuolinen näkökulma. Ulkopuolisen arvioinnin suorittaja konsultoi yhdistyksen hallitusta. Arviointi voi ulottua ohjelmatason lisäksi myös toimenpide- ja koordinaatitasolle. Yhdistys pitää vuosittain ohjelman arviointiseminaarin. Edellä kuvatut arviointimenetelmät tukevat ensisijaisesti ohjelman toteuttamista, mutta palvelevat myös ohjelmaan, yhdistykseen ja toimenpiteisiin kohdistuvaa valvontaa.

8. Päätyneen POMO -ohjelman arvioita

Kaakkoisessa Keski-Suomessa toteutettu POMO -ohjelma käynnistyi maa- ja metsätalous-ministeriön rahoituspäätöksellä 16.09.1997. Varsinainen sopimus allekirjoitettiin ministeriön ja paikallisen toimintaryhmän eli Kaakkoisen Keski-Suomen Elävät Kylät ry:n kanssa 09.12.1997. Toimenpiteiden tasolla ohjelma käynnistyi käytännössä vuoden 1998 alussa. POMO -rahan määrä ohjelmassa oli yhteensä 2,69 mmk.

Ohjelma muodostui viidestä eri toimenpidekokonaisuudesta:

- 1 Koulutus ja uuden teknologian hyödyntäminen
- 2 Seudun raaka-ainepohjaan perustuvien uusien innovaatioiden kehittäminen ja siirto alueelle
- 3 Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen lisääminen
- 4 Yritystoiminnan edistäminen
- 5 Kylätoiminnan edistäminen sekä ympäristön ja elinolosuhteiden säilyttäminen ja parantaminen

Toiminta-alueen kunnat osallistuivat ohjelman valmistelukustannuksiin, hankekohtaiseen rahoitukseen oman kunnan alueella toteutuissa hankkeissa sekä vuosina 1998 ja 1999 hallintoon kohdistetulla 100.000 mk:n vuosittaisella avustuksella. Muita julkisia varoja toimintaan kohdistui vähäisiä määriä hankekohtaisesti.

Vajaan kolmen vuoden aikana kaakkoisen Keski-Suomen POMO -ohjelmalla on toteutettu yli 70 toimenpidettä, jakaantuen viiden kunnan; Luhanka, Joutsa, Leivonmäki, Toivakka ja Hankasalmi, alueelle suurin piirtein asukasmäärien mukaisesti.

Ohjelmalla on toteutettu laaja-alaisesti niitä asioita, jotka on paikallisella taholla koettu tärkeiksi ja joihin toteuttamisen edellytykset ovat olleet olemassa. Keskeisiä toimenpiteitä ovat olleet kyläympäristöön, kylän infrastruktuuriin ja kylän palvelurakenteeseen liittyvät toimenpiteet, samoin kuin uusiin pienimuotoisiin matkailun vetovoimatekijöihin kohdistuneet toimenpiteet. Myös alueen

nuoret on huomioitu POMO -ohjelmassa mm. useilla työssä oppimiseen liittyvillä toimenpiteillä. Laajimmassa toimenpiteessä, *Nuorten osaamisen vahvistaminen ja hyödyntäminen*, oli mukana 52 nuorta. Ohjelman yhteydessä on toteutettu erillinen Nuoret ja maaseutu-tutkimus.

Pomo-ohjelmalla on myös toteutettu merkittävää tietotekniikkakoulutusta ja perustettu tietotupia sekä monipalvelupisteitä. Käsityörittäjyyttä on kehitetty uusia markkinointikeinoja hakemalla. Pomo-ohjelman välittömän työllisyysvaikutuksen piirissä on ollut 80 henkilöä eripituisia jaksoja osa-aikaisesti ja kausiluontoisesti, joiden lisäksi ohjelma on työllistänyt lukuisan joukon yrittäjiä.

Kaakkoisen Keski-Suomen POMO -ohjelma on saavuttanut sille asetetut tavoitteet ja odotukset kohtuullisessa määrin. Merkittävänä tuloksena voidaan pitää myös selvästi havaittavaa paikallisen kehittämistahdon kohoamista.

9. Ohjelman täydentävyys

9.1. Alueellinen maaseutuohjelma

Ohjelma toimii osana alueellista maaseutuohjelmaa toiminta-alueellaan. Ohjelma kokoaa paikallisten aloitteiden mukaisia toimenpiteitä tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti alueellisen maaseutuohjelman rahoitukseen. Ohjelman merkitys korostuu alueen suunnitelmallisena kehittämistoimintana irrallisten hankkeiden sijaan. Toiminta-alueen julkisen tahon, yrittäjien ja eri yhdistysten sekä paikallisten asukkaiden muodostama yhteinen tahtotila luo edellytykset kehittämistoiminnalle, joka pureutuu ohjelmavalmisteluun aikana havaittuihin keskeisimpiin ongelmiin alueella. Yhteistyö antaa mahdollisuuden nähdä enemmän ja toteuttaa vaikuttavampia toimenpiteitä. Alueelliseen maaseutuohjelmaan on kirjoitettu toimintaryhmien tehtäviä ohjelman toimintalinjoihin 2 ja 3.

Toimintaryhmäohjelma täydentää alueellista maaseutuohjelmaa tuomalla mukaan uuden tietoisuuden maaseudun kehittämismahdollisuuksista. Tarkastelussa yhdistyvät sosiaaliset, kulttuuriset ja elinkeinolliset näkökohdat. Asioiden tarkastelukulma laajenee tuoden mukanaan uusia aloitteiden tekijöitä, tehokkuutta ja yleisen edun huomioimista. Toimintaryhmäohjelma kokoaa myös tavoitteet selkeämmin määriteltäviksi. Kehittämistoiminnan resurssit kasvavat moninkertaisiksi, kun paikallisten asukkaiden kehittämistähto yhdistyy yksityisten ja julkisten taloudellisten resurssien ja osaamisen kanssa. On myös ennakoitavissa, että pienimuotoisen kehittämistoiminnan osajien määrä toiminta-alueella lisääntyy merkittävästi toimintaryhmätyyppisen osallistumisjärjestelmän kehittymisen myötä. Tuloksina odotetaan runsaasti uusia kehittämisideoita, entistä parempia toimenpiteitä sekä tehokkaampaa, hallittua toteutusta, jolloin tulosten odotetaan myös olevan vaikuttavampia ja pysyvämpiä.

Toimintaryhmäohjelma painottuu ohjelmassa mainittujen painopistealueiden, *maaseutuasuminen kehittämisen ja pienimuotoisen maaseutuyrittäjyyden edistäminen*, mukaisten pienimuotoisten, pääsääntöisesti yhteisöllisten toimenpiteiden toteuttamiseen, joilla nähdään olevan ohjelman tavoitteiden mukaisia vaikutuksia mainituissa painopistealueissa. Ohjelmalla ei toteuteta yksittäisiä yrityshankkeita. Toimintaryhmä huomioi toiminnassaan jatkuvasti myös muut kehittämisohjelmat, erityisesti valtakunnalliset ja maakunnalliset teemaohjelmat sekä tekee näiden kanssa yhteistyötä alueen kehittämiseksi.

9.2. Tavoite 2-ohjelma

Keski-Suomen tavoite 2-ohjelman perusstrategia on alueellinen erikoistuminen investointien ja koulutuksen avulla. Toimialapohjaista kehittämistyötä on tehty toiminta-alueella matkailun, mekaanisen puunjalostuksen, käsiteollisuuden, metallin sekä elintarviketalouden alalla. Toimialapohjainen kehittämistyö alueella jatkuu ja tällöin toiminta-alueen tarpeet ja erikoistumisvalinnat määrittävät toteutettavia toimenpiteitä ja niiden mukaisia toimialoja.

Keski-Suomen tavoite 2-ohjelmassa toteutetaan Länsi-Suomen ohjelman toimintalinjoja ja täydennysosassa määriteltäviä toimenpidekokonaisuuksia. Toimintalinjat ovat seuraavat:

1. Yritystoiminnan kehittäminen ja tuotantorakenteen uudistaminen
2. Osaavan työvoiman ja teknologian kehittäminen
3. Aluerakenteen ja elinympäristön kehittäminen

Maaseudun ei-maatilakäytäntöisten yritysten kehittämistoimia ja investointeja voidaan osa rahoittaa Keski-Suomen tavoite 2-ohjelman toimintalinjoista 1 ja 2. Kylien yhteisöllisyyden kehittämistä voidaan

taajamissa ja kaupunkimaisilla alueilla osa rahoittaa tavoite 2-ohjelman toimintalinjasta 3.

Toimintaryhmäohjelma kohdistuu siihen pienimuotoisen yritystoiminnan kehittämiseen ja itsensä työllistämisen edistämiseen syrjäisellä ja ydinmaaseudulla, jotka lähtökohtaisesti eivät sovellu osarahoitettaviksi tavoite 2-ohjelmasta. Edelleen toimintaryhmäohjelman yhtenä tavoitteena on korostetusti maaseutuasumisen ja asumisympäristön kehittäminen toiminta-alueellaan maaseutuohjelman toimintalinjan 3 mukaisesti.

9.3. Tavoite 3- ohjelma

Ohjelman toimintalinjat ennakoivat toteutettavaksi sellaisia kehittämishankkeita, joita ei ensisijaisesti toteuteta tavoite 3-ohjelmalla, mutta joiden seurauksena voi syntyä erillisiä hankkeita myös tavoite 3-ohjelman rahoitukseen. Tällöin kysymykseen voivat tulla ESR -rahoitteisina toimenpiteinä mm. koulutuksen laadun ja vaikuttavuuden parantaminen sekä koulutuksen ja työelämän suhteiden vahvistaminen ja edelleen yrittäjyyden edistäminen, ammatillisen liikkuvuuden ja työelämän sekä työorganisaatioiden innovatiivinen kehittäminen.

Toimintaryhmäohjelma toimii siten osittain kehittämistoiminnan ensi vaiheen aloitteiden käynnistäjänä ja jatkotoimenpiteet etenevät ja rahoitetaan kulloinkin sopivan ohjelman kautta.

9.4. Kalatalouden ohjausrahoisto (KOR)

Ohjelman toteutuksen aikana kehittyneet mahdolliset kalatalouteen suuntautuvat hankkeet ohjataan kalatalouden ohjausrahoiston hankekäsittelyyn, eikä niitä siten osa rahoiteta toimintaryhmäohjelmasta.

Kalatalouden tukea myönnetään mm.

* vesiviljelyyn

* ammattikalastukseen

* kalasatamien kehittämiseen

* kalajalostukseen

* tukkukauppaan

* kalastajien yhteishankkeisiin

* menekinedistämiseen

* laatuhankeisiin

Toimintaryhmä tiedottaa toiminta-alueellaan kalatalouden rahoitusmahdollisuuksista.

10. Ohjelman merkityksestä toiminta-alueelle

Paikalliseen kumppanuuteen perustuva toimintaryhmän lähtökohta varmistaa kehittämistoiminnan kokonaisuuden huomioimattomien. Toimintaryhmä tuo maaseudun kehittämiseen ns. ruohonjuuritason kattavan aluenäkemyksen, jonka tavoitteena on alueen kehittyminen ja ns. hyvän kierteen käynnistäminen toiminta-alueellaan. Näistä lähtökohdista on luonnollista, että toimintaryhmä on jatkuvassa vuorovaikutuksessa muun maaseutuohjelmatyön kanssa sekä pyrkii ohjelmakaudella aitoon yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa.

Tämä ohjelma pyrkii korostetun suoraviivaisesti kohdistamaan kehittämispanokset sellaisiin toimenpiteisiin, jotka mahdollisimman välittömästi vaikuttavat toiminta-alueen ongelmiin ja tuottavat tavoitteiden mukaisia tuloksia. Ohjelmalle on myös leimallista uusien toimintamallien käyttöönotto ja ongelmaratkaisu. Tavoitteena on nostaa avoimuus, ohjelman läpinäkyvyys, vuorovaikutteinen tiedottaminen, keskustelu ja osallistumismahdollisuudet kehittämistoiminnassa aivan uudelle tasolle. Varsinaisen kehittämistyön tekevät toiminta-alueen paikalliset asukkaat omaehtoisesti.

Ohjelman merkitys alueelle on erittäin suuri. Tavoite 2 -ohjelmaan varatut kehittämisvarat ovat rajallisia ja suuntautuvat pääosin johdannossa mainituin perustein maakunnan kasvukohteisiin ja erikoistumisvalintoihin. Ohjelma on myös lähtökohtaisesti ja tavoitteellisesti innovatiivinen, uusia toimintatapoja hakeva. Ohjelman painopistealueet *maaseutuasumisen kehittäminen ja pienimuotoisen maaseutuyrittäjyyden edistäminen* on johdettu alueella käydyn keskustelun esiin nostamista merkittävistä ongelmista ja toisaalta mahdollisuuksista. Niihin kohdistuvilla toimenpiteillä pyritään saamaan työtä ja toimeentuloa alueen asukkaille, parantamaan asumista ja viihtyvyyttä sekä antamaan alueen nuorille mahdollisimman hyvät lähtökohdat elämää varten.